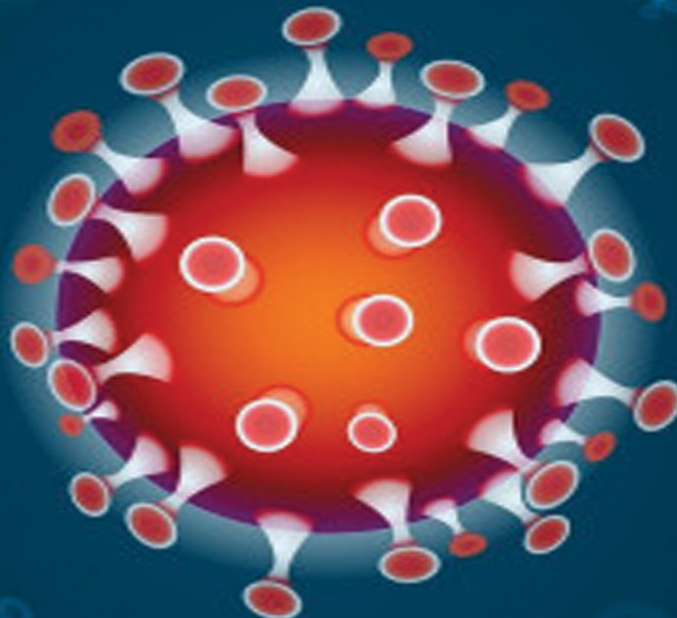

Економски факултет - Прилеп

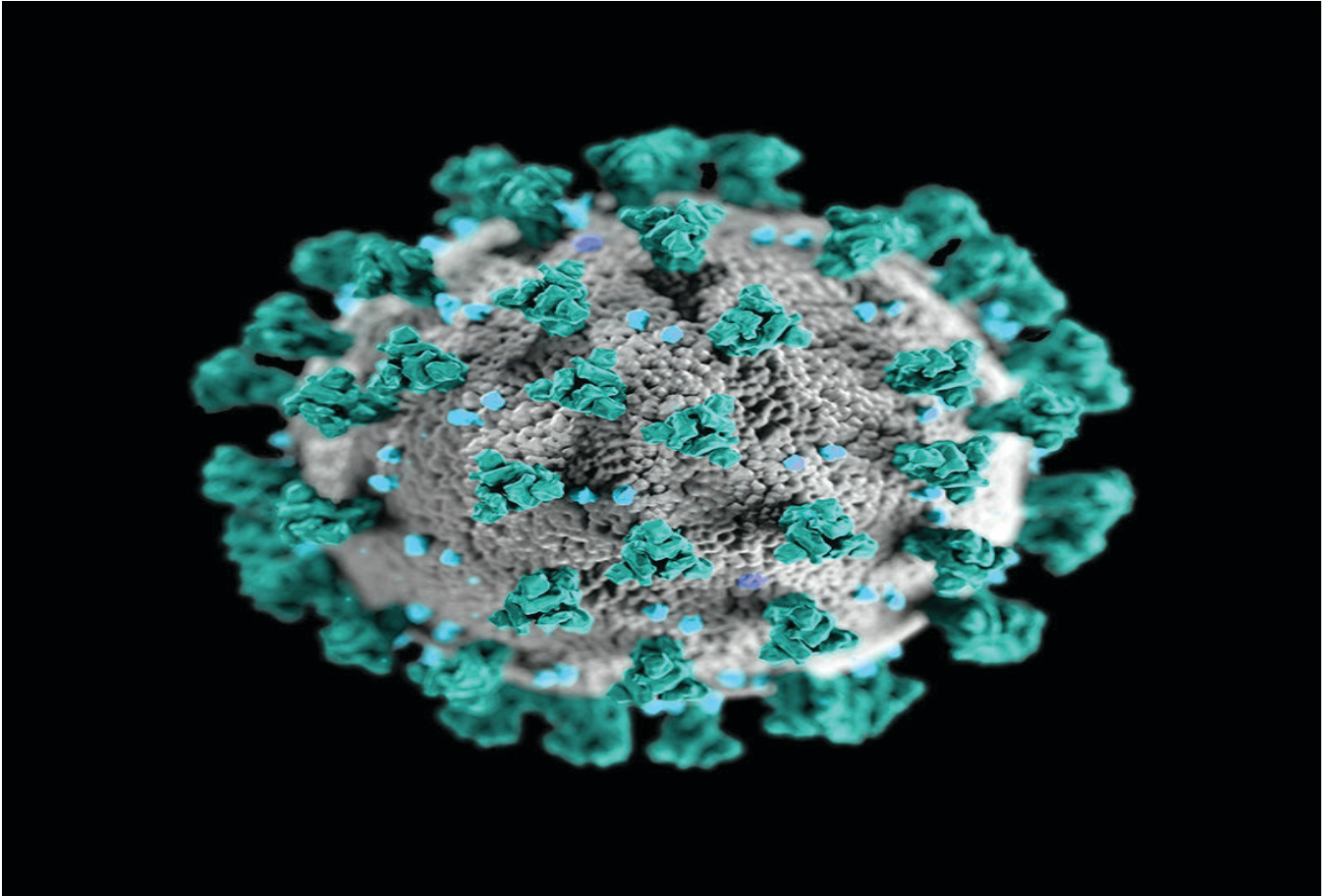
бр. 30

јуни, 2020

*Е
К
В
И
Л
И
Б
Р
И
У
М*

ЕКВИЛИБРИУМ

Економски факултет – Прилеп
ЕКВИЛИБРИУМ бр. 30
ISSN 2671-3349

Редакциски одбор

проф. д-р Димитар Николоски; проф. д-р Марјан Ангелески; проф. д-р Драгица Оџаклиеска; проф. д-р Анета Ристеска -
Јанкулоска; доц. д-р Зоран Николовски; проф. д-р Мери Бошкоска, проф.д-р Татјана Спасеска

Лектура: доц. д-р Зоран Николовски

Издавач: Економски факултет - Прилеп

Печати: ДООЕЛ Европа 92, Кочани

Дизајн: Виолета Глигоровски

Тираж: 500

СОДРЖИНА

Воведен збор

Димитар Николоски.....стр. 3

Ковид-19 прати јасна порака – економистите треба да ја напуштат комфорната зона

Оливера Костоска
Љупчо Коцарев..... стр. 4

Влијанието на новите предизвици од пандемијата врз економијата

Мирослав Гвероски..... стр. 8

Нов Ковид-19 данок за зафаќање на поголемите субјекти со големи профити

Гордана Трајкоска..... стр.10

Ефекти на корона кризата врз пазарите на труд

Димитар Николоски.....стр. 12

Како да се израмни кривата на рецесија во услови на Ковид-19?

Оливера Костоскастр. 14

Бизниси што го променија светот (2) - Netflix

Марјан Ангелески
Рената Петревска-Нечкоска..... стр. 17

EUvsVirus хакатон и мачатон - борба со корона вирусот на академски начин

Рената Петревска-Нечкоска.....стр. 19

Универзитетска хроника

Елизабета Ангелеска-Атанасоска.....стр. 20

Моето Еразмус+ искуство

Ангела Митреска
Михаил Дивјаќоски.....стр. 20

Стратегијата за комплексни проблеми на Харвард

Рената Петревска-Нечкоска.....стр. 22

Препорачуваме

Мери Бошкоска.....стр. 24

Економисти - Оптимисти во време на Коронавирус

Воведен збор

Димитар Николоски

Почитувани читатели,

Живееме во турболентен период кога последиците од пандемијата со корона вирусот и пропратните мерки за изолација оставаат длабоки траги во функционирањето на секој човек. Економскиот факултет-Прилеп во овој период и покрај нарушувањето на нормалниот тек на работење, продолжува да биде мошне активен. Имено, со користење на онлајн платформата Google Classroom наставата во летниот семестар продолжи да течи непречено, со примена на нови и инвентивни методи во услови на социјална дистанцираност. Нашите професори и студенти продолжија да бидат активни но, овојпат во виртуелниот свет на интернетот, преку објавување на свои текстови, видеа, учества на онлајн конференции и сл. Токму затоа, овој број на Еквилибриум го посветуваме на корона кризата и придонесот на нашите професори и студенти за справување со последиците од неа.

На почетокот, пренесуваме текстови на наши професори кои веќе се објавени но, сметаме дека заслужуваат да бидат реобјавени на ова место, бидејќи во нив се изнесени ставовите од специфични полиња за мерките и политиките што треба да се превземат во услови на пандемија. Во тој контекст, ги реобјавуваме колумните на проф. д-р Оливера Костоска кои се пишувани за популарниот интернет портал fakulteti.mk, потоа статиите на проф. д-р Мирослав Гвероски и проф. д-р Гордана Трајкоска објавени во неделникот „Зенит“, како и статијата на проф. д-р Димитар Николоски објавена во списанието „Економија и бизнис“. Во рамки на рубриката „Бизниси што го променија светот“, проф. д-р Марјан Ангелески и доц. д-р Рената Петревска-Нечкоска не запознаваат со компанијата Нетфликс која како и многу други компании кои работат врз принципите на онлајн комуникација во овој период остваруваат големи приходи. Натаму, ви пренесуваме текстови на доц. д-р Рената Петревска-Нечкоска за нејзините активности во рамките на #EUvsVirus хакатон и мачатон и Стратегијата за комплексни проблеми на Харвард, како и традиционална рубрика „Универзитетска хроника“ која ја пишува нашата дописничка од Ректоратот при УКЛО, Елизабета Ангелеска-Атанасоска. Во рамки на рубриката „Препорачуваме“

проф. д-р Мери Бошкоска не запознава со интересни книги и филмови кои, на некој начин, ја предвиделе сегашната пандемија. Студентите пак, пишуваат за нивните активности во изменети услови на живеење и функционирање а меѓу нив се поместени традиционалната рубрика „Моето Еразмус+ искуство“ и творбите на секцијата „Економисти-оптимисти“.

На крајот од оваа невообичаена академска година сакам да поскам многу здравје, сила и трпение во борбата со корона вирусот. Искрено, верувам дека со упорна работа, посветеност и дисциплина ќе го пребродиме овој период и ќе излезиме уште посилни. Само на овој начин, ќе се зафатиме во костец со идните предизвици и ќе успееме во остварување на уште поголеми успеси.

Ковид-19 прати јасна порака – економистите треба да ја напуштат комфорната зона

Оливера Костоска
Љупчо Коцарев

Текст објавен на fakulteti.mk на 29 мај, 2020 година

Ковид-19 е последната, исклучително загрижувачка манифестација на непредвидлив шок врз разноликите, меѓусебно поврзани системи, каде што меѓународното закрепнување ќе има значителни импликации за идната економска, социјална и владина активност. Интерконективноста меѓу системите претставува една од структурните карактеристики што го детерминираат современото живеење – појавата на Ковид-19, всушност, претставува перфектен пример за спознанието дека светот во кој живееме не е линеарен свет во кој акциите предизвикуваат предвидливи реакции. Напротив, ние сме дел од еден комплексен систем (на енвироментални, социо-политички и економски системи) кој е предмет на постојана реконфигурација и кој перманентно влијае врз сите нас. Голем дел од дебатите за тоа како да се

отворат економиите (како последица на Ковид-19) имаат инкрементален карактер (на пример, одземете некаков износ од социјалното дистанцирање и постигнете определен износ на раст); како да постои некој нумерички trade-off меѓу двете големини кој би можел лесно да се дефинира. „Овој вид феномени не работат така“, ќе подвлече Вилиам Хајнс, раководител на единицата „Нови пристапи за економските предизвици“ при Организацијата за економска соработка и развој (Organization for Economic Co-operation and Development - OECD). „Пандемиите не се линеарни – тие се експоненцијални. Кога работите излегуваат надвор од колосек, тие не секогаш се враќаат во стабилна состојба. Зборуваме за комплексни системи“. Оттука, предвидувањето не може да се заснова врз екстраполација од минатото или врз анализа на однесувањето на изолирана, „репрезентативна“ индивидуа или фирма. Овој заклучок би можел целосно да се прслика и врз животната средина, финансискиот систем и, се разбира, врз глобалната економија. Своевремено Енди Холдејн, главниот економист на Банката на Англија (Централната банка на Обединетото Кралство), на целосно ист начин го спореди неуспехот на САРС и колапсот на инвестициската банка „Леман Брадерс“. „И двата настани беа манифестација на однесување ‘под стрес’ од страна на комплексна, адаптивна мрежа. Комплексна, бидејќи овие мрежи претставуваат сплет на меѓусебни (финансиски и нефинансиски) врски. Адаптивна, бидејќи однесувањето во овие мрежи е предизвикано од интеракцијата меѓу оптимизирачки (но збунети) агенти. Деградацијата на екосистемите, ширењето на епидемијата и дезинтеграцијата на финансискиот систем – секој од нив, во суштина, претставува различна гранка на исто мрежно семејно дрво“.

Промена на економската парадигма

Начинот на кој ќе се одвива пандемијата Ковид-19, веројатно, ќе бара многу покреативно и покомплексно размислување од она што е својствено на денешната „мејнстрим“ економска наука. Дебатата поврзана со дилемите дали постојните економски модели и анализи можат да бидат инкрементално адаптирани (за да ги вклучат новопојавените сознанија и идеите што недостасуваат - на пример, преку инкорпорирање на „ограничена рационалност“) или постои потреба од целосна промена на парадигмата, беше иницирана уште во периодот на глобалната финансиска криза од пред една деценија. Ортодоксијата во економската наука не е толку прецизно исцртана како во природните науки, па поради тоа, постои можност за симултано присуство на повеќе стојалишта. Последователно, економскиот наратив често пати е

променуван. Во текот на минатиот век беа забележани две доминантни школи. Колапсот на Волстрит во 1929 година и Големата депресија придонесоа кон етаблирање на Кејнзијанската економска школа како владејачка парадигма. Оваа теорија понуди подобри решенија во поглед на закрепнувањето на економиите, а додека, пак, економските политики за целосна вработеност се здобија со голема поддршка во политичкиот дијапазон. Оваа состојба продуцира широк спектар на државна интервенција на пазарите и креирање држава на благосостојба. Сепак, во текот на 70-те години од минатиот век економијата доживеа стагфлација, односно симултана појава на економска стагнација и висока инфлација. Кејнзијанската економска теорија не беше во состојба да обезбеди решенија за овој проблем, ниту, пак, да понуди објаснувања поврзани со нафтената криза и другите шокови. Консеквентно, Чикашката школа предложи алтернатива и нова парадигма на неокласичната економија. Слободниот пазар или „неолибералниот“ модел развиен од економистите како што се Милтон Фридман и Фридрих Хајек се чинеше дека понуди подобра економска анализа и подинамична прескрипција за економската политика. Пазарно-ориентираните модели, оригинално прифатени од страна на САД и Обединетото Кралство во периодот на американскиот претседател Роналд Реган и британската премиерка Маргарет Тачер, во разнолика форма, беше широко применети од страна на голем број земји низ светот. Во целиот овој временски интервал од околу триесет години (сè до финансиската криза од 2008 година), доминантниот модел на економски раст, во значителен степен, почиваше врз определена форма на неокласичната економска теорија. Во овој контекст, постојат релативно едноставни претпоставки за однесувањето на економските актери и последователните импликации за функционирањето на економијата во целина. Во суштината на оваа теорија се наоѓа претпоставката за „рационално“ економско однесување; индивидуите ја максимираат сопствената корист, а бизнисите се обидуваат да ја максимираат нивниот профит. Оттука, „оптималното“ ниво на аутпут и потрошувачка (како и на плати и профит) би се постигнало на пазари на кои постојат, колку што е можно повеќе, конкурентски услови. Во областите на политиката на пазарот на трудот, финансиските пазари и меѓународната трговија, доминантното гледиште на политиката е дека пазарите, доколку е тоа возможно, треба да бидат либерализирани за да се зголеми нивната ефикасност и да се постигнат најголемите севкупни придобивки во аутпутот и благосостојбата. Ортодоксната неокласична теорија го признава постоењето на „пазарен неуспех“ (market fail-

ure), каде што компетитивните пазари не продуцираат оптимален исход, пред сè, како резултат на постоењето екстерналии (на пример, деградацијата на животната средина) или јавни добра (на пример, науката или одбраната). Токму тој пазарен неуспех го оправдува постоењето на низа државни интервенции од типот на даноци поврзани со животната средина и јавното обезбедување услуги во сегментот на образование, истражувања и развој. Сепак, неокласичниот модел ја подвлекува можноста за неуспехи од страна на државата која или може да биде заробена од страна на интересите на нејзините политичари или, пак, ѝ недостига знаење и капацитет да го подобри однесувањето на пазарот. Поради тоа, економската прескрипција заснована на стандардната неокласична анализа поседува определен сомнеж за улогата на државата во управувањето на економијата во насока која е различна од онаа што ја детерминираат пазарите и добро дефинираните екстерналии. На ниво на економијата во целина, повеќето макроекономски модели пред 2008 година беа конструирани со користење на алатките од неокласичната економија. Овие модели, вообичаено, претпоставуваат дека домаќинствата и бизнисите се однесуваат на хомоген начин, па поради тоа можат да бидат моделирани како „репрезентативни агенти“. И покрај можноста за постоење фрикција од различен вид на индивидуалните пазари, економијата, на долг рок, има тенденција да се придвижи кон состојба на еквилибриум (при вообичаена претпоставка за целосна вработеност). Патем, се смета дека шоките се егзогени, односно доаѓаат надвор од системот. На ниво на политика, неокласичната рамка го претпочита стојалиштето дека високите нивоа на државен долг „ги истиснуваат“ (crowd-out) приватните инвестиции, па поради тоа, треба да постои лимитирано ниво на фискален дефицит, а додека пак, монетарната политика (приспособувањето на каматните стапки) треба да има примарна улога при контролирање на инфлацијата и менаџирање на севкупната побарувачка. Науката ги опишува овие моменти на економска промена како „промена на парадигмата“ – период кога старата ортодоксија не е во состојба да понуди објаснување или решенија на условите поврзани со кризата, па поради тоа, потребен е нов пристап. Во услови кога повеќе од една деценија (по глобалната финансиска криза) светската економија и повеќекратни кризи, веројатно, како што ќе потенцира OECD (особено преку нејзината иницијатива „Нови пристапи за економските предизвици“): „Дојде времето за уште една таква промена на парадигмата“ – „Промена која е центрирана на идејата за економијата како комплексен адаптивен систем“

Ортодоксијата тешко се справува со комплексноста на реалниот свет

Рамката и прескрипцијата што доминираше при креирање на политиката во последните неколку децении повеќе не е во состојба да продуцира решенија на проблемите и предизвиците со кои се соочуваме денес. Веројатно, најголемата лекција од кризата е дека нашиот социо-економски систем се развива многу брзо и сè повеќе се оддалечува од стариот основен економски модел. Напорите за „реформирање“ на економијата на начин што ќе овозможи таа да наликува многу повеќе на овој модел (преку зголемена флексибилност и дерегулација), веројатно, нема да помогнат. Потребна е подобра анализа на системот онаков каков што е, а не каков што ние би сакале тој да биде. Токму поради тоа, истражувачите од областа на комплексноста, вклучувајќи ги Брајан Артур, Дојн Фармер, Рикардо Хаусман, Алан Кирман и останатите, повикуваат на побрза трансформација во економското размислување: „Сметаме дека, за да може да напредува, економската наука треба целосно да го прифати трансдисциплинарниот пристап и да модернизира поголем број од нејзините клучни концепти“.

Авторите потенцираат дека она што вообичаено се нарекува „економија“, всушност, претставува „Висококомплексен, повеќеслоен систем кој ги опфаќа човечката биологија, човечкото однесување, однесувањето на групата, институциите, технологиите и културата, сите меѓусебно испреплетени во мрежи на нелинеарни, динамички повратни врски. Секое од овие нивоа на системот е предмет на учење, адаптација, еволутивни и коеволутивни процеси, а тоа, пак, би значело дека системот константно се менува, самокреира и никогаш не мирува. Оваа динамика создава новонастанато однесување на ниво на систем, вклучувајќи го економскиот раст, нееднаквоста, како и финансиските подеми и падови.

Целиот систем е длабоко втемелен во физичките процеси на нашата планета“. За подобро „справување“ со овој комплексен систем, трансдисциплинарниот пристап на „економијата на комплексност“ (complexity economics) се разликува од традиционалните стојалишта на економската наука. Прво, економијата на комплексност не го следи концептот на рационален избор: *homo sapiens*, речиси воопшто не изгледа како *homo economicus*. Економистите (на пример, Наиду, Родрик и Зукман) коректно нагласуваат дека критиката на моделот на рационален актер од страна на бихевиоралната економија станува општоприфатена. Сепак, поголемиот дел од економското моделирање, вклучувајќи го и моделирањето на политиката, и натаму

ги користи претпоставките за рационален избор. И натаму постои некоја перцепција дека рационалниот избор е „доволно добра апроксимација“ и дека не постои прифатлив алтернативен модел – или, што би рекол нобеловецот Џорџ Стиглер - „потребен е модел за да се победи друг модел“. Доколку економистите го прошират своето гледиште за да вклучат невронски мрежи, когнитивни науки, социјална психологија, компјутерски науки, еволутивна биологија и филозофија, ќе видат дека во текот на последните години се случи револуција на бихевиоралната наука, а тоа, пак, би требало да има исклучително големо влијание врз економијата. Наместо асоцијални индивидуи насочени кон максимирање на сопствената корист, вистинските луѓе се интензивно социјални и висококооперативни суштества кои носат одлуки на индуктивен и хеуристички начин, и тоа преку групно резонирање. Поголемиот дел од емпириските и експерименталните истражувања покажуваат дека моралните и социјалните аспекти имаат силно влијание врз економските и политичките преференции.

Овие преференции често пати не се во согласност со стандардните економски гледишта за сопствен интерес и „рационалност“. Второ, традиционалната економија со нејзиниот концепт на „репрезентативно домаќинство/репрезентативна фирма“ целосно ја пропушта хетерогеноста. Економијата, во поголемиот дел од 20 век, примарно беше фокусирана кон агрегатни податоци, како што се БДП, продуктивност и национален доход, така што макроекономските модели претставуваа дека сите домаќинства и фирми во економијата може да бидат сумирани како „репрезентативни“. Овие модели, кои денес сè уште се користат, едноставно ја игнорираат хетерогеноста. Во ваков контекст, прашањата како што е економската нееднаквост може да имаат одредено значење од аспект на социјалната правда, но не и поради економските причини. Од неодамна се забележува ренесанса во работата поврзана со нееднаквоста и голем дел од економистите кои ги третираат прашањата за инклузивен просперитет имаат значителен придонес во овие истражувања. Сепак, поголемиот дел од оваа работа е заснован врз емпириска опсервација на минатото, односно истражувачите критички го иследуваат прашањето „Што се случи?“ Економската наука допрва треба да се справи со потешкото прашање за тоа како да ја интегрира хетерогеноста во нејзиното теоретско јадро и во моделите кои ги користат креаторите на политиката за подобро да одговори на прашањата „Зошто тоа се случи?“ или уште поважно, „Што правиме?“ Наспроти тоа, експлицитното моделирање на хетерогеноста е централно прашање

за агендата на економијата на комплексност. Третата разлика е во системскиот пристап кон економијата. „Историски, економската наука претпоставува дека економијата претставува рамнотежен систем – систем во мирување. (...) Но, во 21 век можеме подобро“, ќе потенцираат Артур, Фармер, Хаусман, Кирман и останатите. На пример, во периодот до финансискиот крах од 2008 година, централните банки користеа модели што функционираа врз претпоставката на еквилибриум, а тоа, пак, ги намали можностите за забележување на потенцијалите за катастрофа. Со други зборови, неуспехот на повеќето макроекономисти да ја предвидат глобалната финансиска криза од 2008 година и континуираните слабости на поголемиот број развиени земји, и покрај ниските каматни стапки забележани во текот на минатата деценија, условуваат потреба од фундаментално преиспитување на неокласичната теорија. Кризата се појави ендогено, од самиот финансиски систем, и се прошири во рамките на светската економија - ова е спротивно на економските предвидувања кои, често пати, ги земаат предвид само егзогените шокови кои ја нарушуваат општата рамнотежа.

Методолошки иновации за модернизација на економската анализа

Накратко, во некои суштински области, од финансиската криза до растот и импактот на нееднаквоста, од деградацијата на животната средина до забавувањето на растот на продуктивноста, економистите мора да признаат дека ортодоксните пристапи демонстрираа слаби перформанси во антиципирањето и објаснувањето на динамиката на овие клучни процеси. Впрочем, резултатите од 70-те години на минатиот век, па сè до денес покажуваат дека нееднаквоста не се подобри, напротив, во многу случаи, таа станува уште поекстремна. Во суштина, врските што постојат меѓу системите не беа длабоко анализирани во истражувањата поврзани со растот на продуктивноста. Врските кои влијаат врз сите аспекти, од трговијата до благосостојбата, постојат во време и простор, како во рамките на самиот економски систем, така и од економскиот кон социјалниот, политичкиот, финансискиот и енвайроменталниот систем. Системскиот пристап ја инкорпорира нелинеарноста, еволуцијата, меѓусебните врски, trade-offs, tipping points, синергијата и голем број други карактеристики на системите во кои живееме. Овој пристап, односно оваа промена на парадигмата во економската мисла, кој/а може да се имплементира преку развивање на агентно-базирано моделирање (agent-based modeling), анализа на мрежи (network analysis) и машинско учење (machine learning), има потенцијали да генерира

холистички пристап за многу разнообразни вкрстени ефекти. Конкретен пример би била способноста на агентно-базираните модели ендогено да ги репродуцираат карактеристиките на бизнис-циклусот без екстерни ефекти од типот на шокови на страната на понудата или побарувачката. Со други зборови, агентно-базираните модели ја рефлектираат т.н. bottom-up природа на економијата преку земање предвид на интеракциите на индивидуално моделираните агенти (домаќинства или фирми) и ги детерминираат новонастанатите макроекономски движења преку симулации од широк размер. На овој начин, може да се анализираат импликациите од имплементација на различните мерки и да се препознае комплексниот исход од предлозите на политиката. Дополнително, реализацијата на мноштвото мрежни структури кои постојат во различните системи може да помогне при идентификување на клучните ризици и да им послужи на креаторите на политиката при дизајнирањето политики за подобрување на еластичноста (отпорноста). Еластичноста мора да биде клучната филозофија во менаџирањето со системите во насока на постоење сигурност дека и покрај нарушувањата предизвикани од настани како Ковид-19, ќе се обезбеди континуитет во функционирањето и искористување на новите можности. Конференцијата со наслов „Спречување на системскиот колапс“, организирана од страна на иницијативата „Нови пристапи за економските предизвици“ на OECD во септември 2019 година, на јасен начин идентификуваше како зголемената комплексност и меѓузависност ги направи различните системи (економски, здравствени, сајбер и сл.) подложни на ширококораспространети, ненадоместливи и каскадни загуби. Во обидот за максимална ефикасност и оптимизација, овие системи ја занемарија еластичноста кон нарушувања кои можат драстично да ја ослабат позицијата на владите, јавноста и животната средина. Инстинктивна реакција на појавата на Ковид-19 би била ограничување или намалување на меѓусебната поврзаност. Сепак, ваквите радикални промени во политиката нема подобро да ги заштитат земјите или меѓународните пазари од идните системски закани. Еластичноста за која говориме овде не се однесува на капацитетот за резистентност кон падови и враќање во претходната ситуација. Постои свесност за тоа дека системските закани со кои се соочуваат современите општества сè потешко можат да се моделираат и дека тие се премногу комплексни за пронаоѓање „оптимален одговор“ со користење на традиционалните пристапи за менаџирање со ризици. Новиот пристап кон еластичноста треба да се фокусира на способноста на системот да ги антиципира и апсорбира, како

и да закрепне и соодветно да се приспособи на разноликите системски закани. Ковид-19 прати јасна порака - економистите што сакаат да придонесат кон решавање на светските најголеми проблеми, од пандемија и климатски промени, до деглобализација и нееднаквост, треба да ја „напуштат нивната комфорна зона“ и сè повеќе да ја прифатат радикалната неизвесност и исклучителната комплексност – business as usual повеќе не претставува опција!

Влијанието на новите предизвици од пандемијата врз економијата

Мирослав Гверски

Текст објавен во „Зенит“ на 16 мај, 2020 година

Економските кризи се познати во историјата на светската економија од динамизирањето на светското производство по првата индустриска револуција до денес. Истражувањата околу економските кризи одсекогаш биле и денес се главен предизвик на економистите. Причините, последиците, движењата на макроекономските агрегати, мерките за решавање на последиците одсекогаш предизвикувале голем интерес како кај истражувачите така и кај јавноста поради тоа што последиците сите ги чувствуваат. Тоа се повторува и сега од почетокот на 2020 година со појавата на корона вирусот и неговото влијанија врз светската економија и поединечните економии. Последиците од оваа криза (ако сеуште можеме така да ја наречеме бидејќи постои напишано правило дека се потребни два квартала за негативен раст на бруто домашниот производ за потоа да се констатира дека економијата влегла во рецесија) и денес се главен интерес на економистите од целиот

свет поради тоа што какошто вирусот се шири низ светот така се шират и економските последици. Економијата и медицината денес се исправени пред нов предизвик, како да се најде решение – лек за непознатиот причинител за кого ниту едните ниту другите знаат многу. И двете се млади науки и сеуште не знаат точно како нивниот истражувачки организам (човекот и економијата) функционира. Медицината се соочува со нов вирус а економијата со нов вид на криза по последиците (економските шокови) како и нов сет на мерки. Имено сите економски кризи наликуваат една на друга и се слични по движењата на макроекономските варијабилности а се различни по причините за нив а аналогно на тоа и по политиките кои се превземале за нивно решавање. Оваа сегашна криза во најважна мера по причината а и по потребните политики не наликува на ниту една друга. Тоа ја зголемува тежината на решавањето на последиците затоа што неможеме да се потпреме или учиме од ниту една претходна криза. Во што е разликата.

Оваа следна криза и целосно различна од другите по два елемента: Прво, причината не е економска туку е здравствена (појава и ширење на корона вирусот); Второ, се соочуваме со два шока, шок на агрегатната понуда (намалување на производството поради затворање на бизнисите – кафетерии, казина, кладилници, ресторани, туризам, транспорт или помали приходи поради мерките за спречување на ширење на вирусот – индустриско производство) и шок на агрегатната побарувачка (помали приходи поради отпуштања од работа, можни намалувања на платите, помали даночни приходи (буџетот остварил 25% помали приходи). Зошто неможеме да се ослониме на искуствата со претходните економски кризи? На пример, големата економска криза од 1929 -1933 год се карактеризираше со шок на понудата и појава на хиперпродукција, решението беше во мерките за зголемување на агрегатната побарувачка (инвестициите со помали даноци и каматни стапки и државното трошење преку капиталните инвестиции). Кризата позната како нафтен шок од 1973/74 година се карактеризираше со стагфлација (стагнација на економијата и инфлација) а решението беше во зголемување на агрегатната понуда преку подршката на претприемништвото и малите бизниси. Последната криза од 2007/08 година или позната како финансиска криза беше со причина на финансиските пазари а решенијата беа на страната на понудата. Денес имаме опаѓање и на понудата и на побарувачката. Тоа создава проблем каде да се насочат решенијата или што да се поттикнува, понудата или побарувачката. Владите на сите земји соочени со овие предизвици превземаат мерки на двете страни. Од

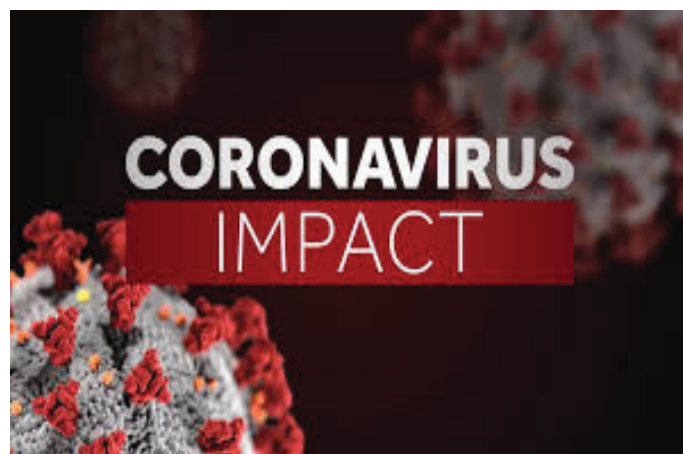
една страна ја подржуваат понудата (преку подршка на фирмите со бескаматни кредити или други мерки) од друга страна ја подржуваат побарувачката (побрза реализација на капиталните инвестиции, подршка со фиксен износ на пари или кај нас актуелно минимална плата). Сето тоа е нормална реакција.

Што е друго карактеристично за последиците од пандемијата? Јасна предвидливост на последиците, (опаѓање на бруто домашниот производ, зголемување на невработеноста, опаѓање на извозот, намалување на даночните приходи, и сл.) а тоа овозможува навремено дури и предвременно превземање на мерки, такашто последиците денес повеќе ги превенираме отколку што ги лечиме; Пандемијата (мерките за спречување на ширење) најповеќе ги погодуваат услужниот сектор (туризмот, транспортот, угостителството, спортот разонодата) поради забраните од контакти и надворешнотрговската размена (увозот и извозот) поради затворањето на границите заради можно ширење на вирусот.

Втората карактеристика е особено значања за тоа колку се очекува економиите да бидат погодени од оваа пандемија. Ќе бидат толку погодени колку што овие сектори учествуваат во создавањето на бруто домашниот производ. Имено европската комисија предвидува пад на бруто домашниот производ во ЕУ за 7.9 % додека во Р Северна Македонија 3,9% а во некои земји и повисока на пример Грција 10% слично би имале Хрватска, Шпанија, Италија или во САД се предвидува зголемување на невработеноста до 25%. Каде сметам дека во нашата економија треба да се насочат мерките за решавање на последиците од кризата. Прво, поголема подршка на агрегатната понуда а со тоа паралелно подршката на претприемништвото малите бизниси (претприемништвото, креативноста и иновативноста се фактори коишто досега решиле повеќе кризи а секако ќе ја решат и оваа), а помала подршка на агрегатната побарувачка бидејќи несигурноста на иднината (поновен бран на вирусот) може да има негативен ефект наместо зголемена потрошувачка средствата да се чуваат односно штедат. Второ, намалените приходи во државниот буџет секако ќе се покриваат со нови задолжувања од меѓународни извори, тоа би го зголемило надворешниот долг но постои и опасност да зголемената парична маса да предизвика и инфлаторни тенденции, доколку од друга страна не се зголеми побарувачката (поради неизвесната иднина или продолжените мерки за заштита од вирусот, или можното намалување на платите во државната администрација).

Трето, реформирање на услужниот сектор, преку преориентација на бизнисите

или наоѓање нови начини за реализација на услугите, преку нивна можна дигитализација. Четврто, стимулирање на отворање нови бизниси коишто би понудиле производи или услуги со што би се супституирал досегашниот увоз, а којшто поради затворените граници е оневозможен. Петто, спречување на подолгорочна невработеност бидејќи тоа може да доведе до намалување на способностите кај работната сила и нивната продуктивност а потоа потешко враќање на постојните работни места. Секако дека овие мерки се само некои од неопходните и нивите ефекти се несигурни особено што овие мерки нема да ја решат главната причина вирусот и неговото исчезнување. Но моите очекувања се дека последиците би траеле кратко време, и очекувам од третиот квартал веќе да се забележат подобрувања, особено што некономските кризи (оние со некономски причини) траеле пократко од оние со економски причинители, бидејќи кај нив упорноста на опаѓање на макроекономските варијабилности е пократка. Имено побарувачката не е намалена поради намалените мотиви туку поради неможноста за нејзино реализирање од мерките за заштита на здравјето. Но секако тоа бара реформирање на најпогодените сектори и промена во структурите на економиите, подршка на претприемачите и долгорочно стимулирање на супституцијата на увозот.

Нов Ковид-19 данок за зафаќање на поголемите субјекти со големи профити

Гордана Трајкоска

Текст објавен во „Зенит“ на 22 мај, 2020 година

Сетот на мерки што ги презема владата во сегментот на буџетот и буџетската политика за да можат да се реализираат целите на фискалната политика и да се обезбеди квалитет на јавните услуги, во овие услови на економски последици на здравствената криза, овозможуваат реализирање на стабилизационата функција на јавните финансии. Министерството за финансии презеде активности коишто имаат фискална, економска и социјална функција, односно задача. Здравствените работници за да ви го констатираат вирусот ќе ве затворат 14 дена и ќе се покаже дали имате или немате вирус, ама за 14 дена ако ги затворат економистите, тие во сегашната ситуација нема да можат да оценат какви ќе бидат економските последици од здравствената криза. Со тоа сакам да потенцирам дека економските последици од здравствената криза ќе бидат долгорочни. Затоа, со мерките на фискалната политика треба да се овозможи стабилизација на

цените, стабилизација на вработеноста и стопански раст којшто во услови на воздржаност на приватната инвестициона потрошувачка треба да ја фаворизира јавната потрошувачка, којашто има мултипликативно дејство што јавните инвестиции треба да го добијат во услови на воздржаност на приватната иницијатива. Сите мерки што владата ги донесува како Уредби со законска сила говорат за тоа дека Владата има одреден концепт според којшто товарот на кризата треба да се подели меѓу сегашната и идните генерации. Тука, пред се, мислам на мерките во фискалната сфера во сегментот на јавните приходи и на јавните расходи, што државата ги презема во смисла на обезбедување на бескаматни кредити, обезбедување на кредити со ниски камати, обезбедување на дополнителни средства со коишто ќе се финансира буџетската празнина заради сервисирање на ликвидноста на деловните субјекти и сл.

Сите претходно споменати мерки се однесуваат на поделба на фискалниот товар меѓу фискалните обврзници во моментот кога се реализира буџетот. Вториот сет на мерки се однесува на пренесување на товарот на кризата и последиците од неа на идните генерации, односно концептот на задолжување којшто Владата го заговара особено со распишувањето на еврообврзницата. Имено, се планира задолжување на Република Северна Македонија со издавање на еврообврзница во износ од 800 милиони евра, од коишто дел ќе се употребат за сервисирање на долгови што пристигнуваат оваа и наредната година.

Вкупниот долг којшто пристигнува за плаќање оваа година изнесува околу 700 милиони евра, а долгот што пристигнува во наредната година изнесува околу 400 милиони евра. Тоа значи дека на Република Северна Македонија, за враќање на долгови што пристигнуваат оваа и наредната година и се потребни околу една милијарда и сто милиони евра. Дел од предложените мерки се однесуваат на јавните расходи што државата ги прави со цел да се зачуваат работните места, односно да не се отпуштаат вработените. Имено, од вкупно 70.000 деловни субјекти и самостојни вршители на дејност, коишто се регистрирани во Република Северна Македонија, околу 24.000 компании и вршители на дејност ќе добијат средства од буџетот во висина од 14.500 ден. по вработен (износ на минимална плата). Оваа мерка Министерството за финансии ја спроведува паралелно со мерката доделување на краткорочни кредити на деловни субјекти. Во овој момент деловните субјекти користат средства во износ од 50 милиони евра одобрени од Светска банка, а наменети за стимулирање на нивната ликвидност. По мое мислење, многу е значаен процентот на опфатност на деловните субјекти што ќе ја добијат оваа финансиска поддршка, односно средства во висина од 14,500 ден. ќе добијат

околу 24.000 субјекти, или околу 34% од вкупниот број деловни субјекти регистрирани во Република Северна Македонија. Како директна последица на оваа мерка е фактот што во месец април 2020 бројот на невработени лица се зголеми за само 5.000 и со тоа се демантираа економистите песимисти коишто предвидуваа дека бројот на невработените ќе се зголеми за над 20.000. Ќе видиме како ќе се одвиваат состојбите во наредните месеци, но сум сигурна дека ваквата буџетска поддршка ќе има значаен економски и социјален ефект. Како значајна буџетска поддршка на деловните субјекти е и законската можност за повраток на ДДВ. Техничката влада во овој период врши континуирано враќање на ДДВ коешто споредено со динамиката на враќање на ДДВ-то од претходната година, бележи дури и зголемување. Се надевам дека оваа обврска што ја има државата согласно со законската регулатива се исполнува непристрасно и неселективно. Ова сакам особено да го нагласам, бидејќи ние како држава имаме искуство дека враќањето на ДДВ-то во еден претходен временски период, не се вршеше секогаш навремено и врз основа на објективни критериуми.

На приходната страна на буџетот, како што потенцира и Министерката за финансии Нина Ангеловска, е направена финансиска поддршка во износ од 176 милиони евра добиени од ММФ. Заедно со средствата што во износ од 110 милиони евра беа обезбедени со прегрупирање на јавните расходи кај буџетските корисници, планирани за оваа буџетска година, овие буџетски приходи државата ги пренасочи за буџетска поддршка на деловните субјекти за исплата на минималната плата. Буџетските приходи во овој период се очекува да се зголемат и преку зголемување на акцизата што како Уредба со законска сила беше донесена со цел да се оданочи потрошувачката преку воведување на ваквиот данок на потрошувачка. Оваа мерка ќе обезбеди значаен прилив на средства затоа што сите даноци на потрошувачка по својот карактер се издашни, и секогаш кога државата сака да ги зголеми приходите во буџетот, тоа го прави со зголемување на даноците на потрошувачка.

По дефиниција, сите даноци на потрошувачка се неправични, затоа што не ги погодуваат подеднакво сите физички и правни лица, односно даночниот товар ги погодува многу повеќе оние субјекти што остваруваат помали приходи. Меѓутоа, зголемувањето на акцизата во овој момент е оправдано, особено затоа што цената на нафтените деривати покажува динамика на перманентно опаѓање што достигна дури и над 30%. Тоа значи дека е неаргументиран револтот на транспортните компании дека зголемувањето на акцизата ќе предизвика зголемување и на нивните инпути.

Намалувањето на цената на горивата требаше да предизвика и намалување на цените на транспортните услуги, ама ниедна од транспортните компании не ги намали цените. Мислам дека владата требаше да биде похрабра во донесување на мерката и зголемувањето на акцизата не требаше да го врзува со цената на нафтените деривати и со периодот на траење на кризата.

Сведоци сме дека во овој кризен период успешно се сервисираат сите јавни услуги и се врши нормална исплата на сите трансфери, субвенции, плати на буџетските корисници, пензиите и сл. Со ребалансот на буџетот ќе се изврши дополнително прегрупирање и пренамена на средствата што ќе биде во функција на обезбедување на квалитет на јавните услуги. Особено радува фактот што со ребалансот, минимално ќе се ограничат капиталните јавни инвестиции, односно и понатаму ќе се стимулира инвестиционата јавна потрошувачка којашто мултипликативно ќе дејствува врз порастот на потрошувачката воопшто. На тој начин ќе се овозможи компензирање на сите рецесиони движења коишто во наредниот период ќе бидат се поизразени. Во овој контекст е и издавањето на еврообврзницата којашто, со еден нејзин дел, ќе помогне не само во сервисирањето на долговите во оваа и во наредната буџетска година, туку и во обезбедувањето на дополнителни средства за нов пакет мерки со кои државата треба да ја стимулира јавната потрошувачка. Тоа значи дека ребалансот на буџетот е неопходен, а посебно е значајно тоа што со него не се жртвуваат капиталните јавни инвестиции. Значајна буџетска поддршка на приходната страна на буџетот би претставувала можноста за воведувањето на нов, дополнителен данок на добивка којшто не е битно како ќе се именува, туку е битно дека тој ќе овозможи дополнително фискално зафаќање на профитите на деловните субјекти и порамномерно фискално распоредување на последиците од кризата. Вакво искуство со воведување на дополнителен данок на добивка, Република Северна Македонија има пред 20 години и таквата мерка тогаш обезбеди значајни приливи во буџетот. Државата го има својот фискален суверенитет и ја има законската сила да ги регулира прашањата што се однесуваат и на приходната и на расходната страна на буџетот. Исто така, би препорачала засилување на мерките на контрола од страна на државните органи во врска со реалното утврдување на финансиските резултати и профитите на фирмите, со што ќе се ограничи можноста за даночна евазија. Овие мерки се многу значајни, особено заради фактот што во наредниот период проблемите што ќе се појават на приходната страна на буџетот ќе бидат се поизразени.

Ефекти на корона кризата врз пазарите на труд

Димитар Николоски

Текст објавен во „Зенит“, 8 Мај 2020 година

Во моментот кога заразата од корона вирусот доби размери на глобална пандемија, беше јасно дека таа ќе предизвика голем шок за економијата, втурнувајќи ја во најдлабоката рецесија во поновата светска историја. Негативниот ефект на кризата се согледува во сите сфери од економската активност преку драстично намалување на потрошувачката, трговијата, инвестиционата активност, мобилноста на работната сила и тн. Ширењето на епидемијата низ целиот свет проследено со мерки за изолација, исто така, имаат „девастирачки“ последици и врз пазарите на труд. Имено, пандемијата резултираше со до сега невидена контракција на пазарите на труд, криза на невработеност и милиони работни места во ризик од згаснување заради мерките на социјално дистанцирање кои се превземаат ширум светот. Мерките на социјално дистанцирање имаат асиметрично влијание не само врз различни економски активности, туку и врз различни сегменти од работната сила. Тоа ја потенцира нееднаквоста помеѓу работниците, истакнувајќи ја ранливоста на некои групи работници и забрзувајќи ги претходно започнатите трендови на автоматизирање на работните места и работење од далечина. Како и во секоја друга рецесија, така и сега постојат губитници и добитници од кризата. При тоа, посебно загорозени се работниците во т.н. незаштитен или неформален сектор, па затоа поголемо влијание се забележува кај земјите во развој, каде што незаштитените работници и неформалното вработување претставуваат значителен дел од работната сила.

Вкупниот ефект на пандемијата од корона вирусот врз работните места во Европа ќе зависи од повеќе фактори, вклучувајќи колку се тие „суштински“ во задоволување на основните потреби на населението, степенот до кој тие можат да бидат спроведувани од далечина и нивната претходна институционална поставеност. Освен тоа, важна улога ќе игра и промената на преференциите кај потрошувачите, како на пример, зголемено насочување кон услугите на е-трговија. Додека повеќето европски земји се соочуваат со trade-off помеѓу губење животи и губење работни места, идентификувањето на секторите, професиите и категориите население кои се соочуваат со поголем ризик од контракција е значајно за дизајнирање соодветни активациски политики, како и политики за преквалификација и поддршка на вработувањето.

Во овој контекст, веќе се прават експериментални обиди за креирање на Индекс за ризик од социјално дистанцирање (Social distancing risk index) од страна на експерти на Европскиот центар за развој на професионално усовршување (CEDEFOP). Целта на индексот е да се утврди кои индивидуи се соочуваат со поголема изложеност на корона вирус при вршењето на нивната работа, и како резултат на тоа, имаат потреба од поголемо социјално дистанцирање. Индексот е креиран преку идентификување на дескрипторите на вештини кои ги разграничуваат работните места според тоа дали тие се засноваат врз физичка блискост и контакт со други лица, како и степенот до кој работата може да се извршува од далечина со помош на дигитални технологии како фактор на намалување на ризикот.

Според анализите утврден е диспропорционален ефект од корона кризата кај различни дејности и професии. Во овој контекст, посебно погодени професии кои се карактеризираат со голем ризик од изложеност се следниве: сместување, угостителство, трговија на големо и мало, персонални услуги и сл. Во овие сектори вработените имаат најголема веројатност да бидат ангажирани во интензивна комуникација, тимска работа и задачи за услуга на потрошувачите, а со тоа се соочуваат со најголем ризик од социјално дистанцирање. Кон оваа група, секако треба да се додадат здравствените работници и останатите работници кои даваат здравствена нега кои имаат највисока изложеност. Првични проценки се дека околу 45 милиони работни места во земјите од ЕУ-27 се соочуваат со висок ризик од рационализација како резултат на корона вирусот. Од друга страна, бизнисите засновани на онлајн услуги се релативно заштитени од изложеност на корона вирусот и нивните економски перформанси се помалку погодени од сегашниот (и потенцијален иден) шок. Во

оваа група професии спаѓаат: канцелариски работници, службеници, научници, инженери и ИТ работници.

Натаму, врз основа на декомпозиција утврдено е кои сегменти од работната сила и кои карактеристики на работните места се во корелација со поголем ризик од контракција. Во групата на најпогодени категории се најранливите слоеви од населението како што се: жените, повозрасните работници, имигрантите и работниците со пониско ниво на образование. Ризикот, исто така е голем кај работници со посспецифични работни услови како на пример, подолги часови, работа на повеќе локации и микро работни места. Ваквите заклучоци водат кон значајни поенти за

креаторите на политики во поглед на покренување брзи и таргетирани мерки за превенирање на натамошното зголемување на економските и социјалните нееднаквости како последица на тековната пандемија. При тоа, потребни се посебни мерки за поддршка на најпогодените сектори и ранливи категории население, вклучувајќи финансиска помош за компаниите. На страната на понудата, поголем акцент во иднина треба да се стави врз вештините за работа на далечина, напредните ИТ вештини, дигитална присутност и сл. кои се основа за т.н. „гиг економија“ која сè повеќе ќе доминира во глобалната размена на добра и услуги.

Дејности	Ниво на ризик	Професии
Сместување и услуги за храна Трговија на големо и мало, продажба и работа во продавници Социјални и професионални услуги	Многу високо	Работници за лична нега Работници во продажба Работници за лични услуги Менаџери во угосителство и малопродажба Професионалци во здравство Помошници за подготовка на храна Професионалци во здравство
Услуги во образование и здравство Земјоделство, хортикултура, шумарство и риболов Културни индустрии (уметност, забава) Транспорт или складирање	Високо	Возачи и оператори со возила Чистачи и помошници Службеници за купувачи Работници за заштита Улични и други услужни работници Работници во земјоделство Работници на фарми и градинари Градежни работници Менаџери на компании Професионални предавачи Работници во шумарство и рибарство Рак. на компании, службеници и правници
Финансиски и осигурителни услуги Услуги за недвижности Снабдување, менаџмент и третирање на води Јавна администрација и услуги за поддршка Градежништво Преработувачка индустрија	Ниско	Други елементарни занимања Правни и социјални професионалци Техничари Составувачи Канцелариски професионалци Технички менаџери Работници за рачна изработка и печатење Ракувачи со машини Работници со метал и машинерија Професионалци за правни и соц. услуги Работници за електро-инженерство
Снабдување со гас или електрична енергија, рударство Професионални и научни услуги	Многу ниско	Канцелариски професионалци Други услужни службеници Канцелариски службеници Службеници за сметководство Техничари во наука и инженерство Истражувачи и инженери ИКТ техничари ИКТ професионалци

Како да се израмни кривата на рецесија во услови на Ковид-19?

Оливера Костоска

Текст објавен на *fakulteti.mk* на 15 мај, 2020 година

Овој пат е поинаку...

Според Меѓународниот монетарен фонд (ММФ), глобалната економија оваа година би можела да ја доживее најлошата рецесија од Големата депресија, надминувајќи ја таа забележана во текот на глобалната финансиска криза од пред една деценија (како резултат на пандемијата се предвидува остра контракција на глобалната економија од -3% во 2020 година, исход кој е многу полош од оној на финансиска криза од 2008-2009 година). Проекциите на ММФ за Република Северна Македонија упатуваат на рецесија со негативен раст од -4% за 2020 година; слично предвидување за годишната процентуална промена на БДП (-3,9%) на нашата земја во 2020 година е забележано и од страна на Генералниот директорат за економски и финансиски прашања на Европската комисија. Во секој случај, постои голема неизвесност во врска со предвидувањата на економските последици од шокот поврзан со КОВИД-19 – едноставно, нештата, овој пат, се многу поразлични! За разлика од глобалната финансиска криза кога не постоеше шок на страната на понудата, па креаторите на политиката беа во состојба да се фокусираат на побарувачката и стабилизацијата на финансискиот систем, ситуацијата е многу покомплексна во случајот со КОВИД-19 - станува збор за симултан шок, како на страната на понудата, така и на страната на побарувачката. Друг аспект што го разликува тековниот економски пад од финансиската криза е улогата на глобалните вредносни синџири. Нарушувањето на вредносните синџири претставуваше проблем уште во времето кога КОВИД-19, главно, беше ограничен на Кина. Сега, кога болеста станува сè пораспространета, ова нарушување има исклучително важна улога. Трговијата, веројатно, ќе опаѓа пострмно во секторите што се карактеризираат со комплексни вредносни синџири, особено електрониката и автомобилските производи. Дури и кога штетата со овие синџири не е непоправлива, како што ќе закрепнуваат водечките фирми од кризата, тие, најверојатно, ќе мора да го преиспитаат нивниот бизнис модел, вклучувајќи го и намалувањето на линковите во овие синџири, односно намалување на зависноста од надворешни снабдувачи во синџирите

преку зголемување на домашно произведени интермедијарни производи (како што е случајот со Кина)

„Дејствувајте брзо и направете сè што е потребно“

Накратко, економските последици зависат од фактори кои заемно дејствуваат на начини што тешко можат да се предвидат (движењето на пандемијата, интензитетот и ефикасноста на преземените мерки за минимизирање на ширењето на болеста, реперкусиите од драматичното затегнување на условите во глобалните финансиски пазари, поместувања во моделите на потрошувачка, степенот во кој ќе биде нарушена понудата, бихевиористичките промени, променливите цени на енергијата, храната или металите, и сл.), но постојат јасни индикации дека работите ќе се одвиваат полошо за земјите во развој. Целосните ефекти од здравствената криза допрва ќе бидат почувствувани во многу земји во развој, а допрва се очекува и „крајот на почетокот“ од економската криза во развиените земји. По колапсот на инвестициската банка „Леман Брадерс“ во септември 2008 година, глобалната економија регистрира 5 последователни квартали на негативен раст, иако со забавена стапка по вториот квартал на 2009 година. Дури и ако екстензивните стимулативни пакети што сега би се имплементирале успеат да превенираат долг период на депресија, тие, како што веќе беше наведено, нема да ја спречат рецесијата во глобалната економија оваа година. Следејќи го случајот со Кина, многу влади сметаат дека станува збор за привремен економски шок. Тоа, можеби, е добрата страна; сепак, лошата страна е што првиот бран на оваа пандемија можеби нема да биде последен. Случајот со шпанскиот грип, кој ги погоди повеќето земји во три брана од 1918 до 1920 година, покажува дека заеднички феномен на епидемиите е нивното повторно појавување. Борбата за израмнување на кривата на медицинската зараза беше наречена „војна“ од страна на претседателот Макрон – идентично како и во војна или политичка криза, така и сега постои континуирана сериозна неизвесност за траењето и интензитетот на шокот. Рецесијата претставува медицинска потреба. Тоа е сосема јасно. Но, владите можат и треба да се обидат да ја израмнат кривата на економска рецесија. Како?! Постои консензус по ова прашање меѓу водечките економисти кој е прилично едноставен: „Дејствувајте брзо и направете сè што е потребно“. Овој принцип е аналоген на познатата изјава на Марио Драги во текот на кризата во еврозоната, дека Европската централна банка ќе направи „сè што е потребно“ за да го спаси еврото. Џејсон Фурман од Универзитетот „Харвард“, главниот економист на претседателот

Обама, презентира неколку насоки во контекст на идејата „направете сè што е потребно“: (1) подобро да се направи премногу, отколку премалку; (2) користете ги постојните механизми колку што е можно повеќе; повторете ги политиките што се тествани и, барем административно, функционирале добро во минатото; (3) пронајдете нови програми таму каде што е потребно (на пример, во контекст на креирањето нов инструмент би било издавањето заедничка обврзница - „pandemic bond“ - за финансирање на EU-wide bazooka); (4) диверзифицирајте и не плашете се од дуплирање или ненамерни „победници“; (5) мобилизирајте го приватниот сектор колку што е можно повеќе; (6) креирајте динамични и перзистентни мерки на политиката. Борбата за намалување на последиците врз економијата, во крајна линија, може да услови потреба од мерки за кои не би се размислувало во нормални времиња. Спецификата поврзана со дизајнирањето соодветни економски политики во текот и по кризата поврзана со КОВИД-19 варира меѓу одделни земји. Сепак, постои јасен консензус дека алатките на монетарната политика се лимитирани. Централните банки пристапија кон „спасување“ во текот на глобалната финансиска криза и кризата во еврозоната. Сепак, главниот шок, кога станува збор за кризата поврзана со КОВИД-19, доаѓа од реалната економија, па поради тоа, постои потреба од агресивни мерки на фискалната политика – монетарната политика, најпрвин, треба да има улога на поддржувач преку гарантирање на ликвидноста на финансискиот систем.

Спецификата на фискалната политика во борбата со КОВИД-19

Во оваа криза, како што ќе истакне Оливие Бланшар од Институтот за технологија во Масачусетс и поранешен главен економист на ММФ, фискалната политика треба да има три цели: (1) борбата со вирусот – намалувањето на стапката на инфекција е апсолутен приоритет; (2) помош за олеснување од катастрофата – уверување дека луѓето нема да страдаат од глад и дека фирмите нема да банкротираат. Голем дел од домаќинствата немаат парични резерви. Поради малата побарувачка или принудната изолација, многу мали и средни фирми немаат доволно парични резерви да преживеат повеќе од неколку месеци. Оттука, од суштинско значење е обезбедувањето доволно пари за тие да можат да ја преживеат кризата. Главното прашање е како овие средства на брз начин да дојдат до луѓето и фирмите на кои им се потребни. Постојат различни решенија во различни земји – од одложување до укинување на даночните плаќања, од зголемување на надоместоците за невработеност

и парични трансфери, до барање банките да ги потпомогнат фирмите, при што владата ќе понуди привремени и таргетирани кредитни гаранции за краткорочните потреби поврзани со ликвидноста на овие фирми. Ниту еден од овие канали за дистрибуција не работи перфектно. Информациите за тоа на кого му се потребни пари се лимитирани; тешко е да се дојде до оние на кои парите им се најпотребни. Она што е важно е дека независно од тоа каква комбинација за испорака ќе се избере, подобро е да се погреша на страната од тоа да се даде премногу отколку да се даде премалку; (3) приспособувањето на агрегатната побарувачка да биде колку што е можно поблиску до потенцијалниот аутпут. Во услови на „нормална рецесија“, контролата на агрегатната побарувачка претставува главен мотив за користење на фискалната политика. Оваа рецесија, сепак, не е „нормална рецесија“, па поради тоа таа има значајни импликации. На краток рок, сè додека се присутни ограничувањата поврзани со мерките за минимизирање на ширењето на болеста, потенцијалниот аутпут ќе биде многу понизок. Оттука, владите мора да прифатат соодветно намалување на побарувачката. Со други зборови, одржувањето на побарувачката над потенцијалното ниво (на пр., преку намалување на даноците за фирмите и домаќинствата) може да води до рационализација и инфлација наместо до зголемување на активноста. Оваа состојба го повлекува прашањето за тоа колкава треба да биде големината на пакетот за олеснување при катастрофи. Сепак, ситуацијата ќе се промени кога стапката на инфекција ќе се стави под контрола, рестрикциите полека се олабавуваат, а потенцијалниот аутпут ќе се враќа, ако не на старото ниво, барем блиску до него. Дали тогаш ќе има потреба да се поттикне агрегатната побарувачка и да се помогне економијата побрзо да закрепне? На ова прашање, веројатно, е тешко да се одговори. Од една страна, барем иницијално, ќе постои одредена потисната побарувачка на потрошувачите кои не можеле да купат трајни потрошни добра за време на примената на здравствените мерки. Од друга страна, степенот во кој се отстрануваат рестрикциите, или реалната можност за повторно враќање на ограничувањата доколку стапката на инфекција започне повторно да се зголемува, веројатно ќе води кон штедење заради претпазливост од страна на потрошувачите и мали инвестиции од страна на фирмите. Побарувачката може иницијално да се зголеми, па повторно да падне, но многу е тешко да се биде сигурен во ова. Оваа неизвесност има јасна импликација: владата треба да биде подготвена, но не и да се обврзи на определено ниво на фискална експанзија пред да знаеме на каков начин ќе се движи побарувачката.

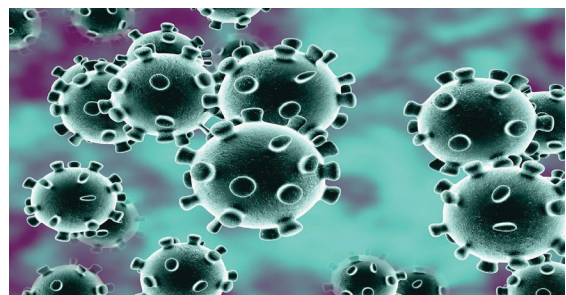
Дали земјите можат да си го дозволат зголемувањето на долгот?

Се разбира, секоја од овие три мерки е проследена со сет на предизвици и тешки одлуки. Колку и да звучи лошо, ситуацијата во развиените економии ќе биде многу побенигна отколку во земјите во развој, не само во поглед на товарот поврзан со болеста, ами и во однос на економската девастација со која ќе се соочат овие земји. Овие политики ќе продуцираат зголемување на долгот во однос на БДП. Колку што повеќе се инсистира на израмнување на кривата на зараза, толку повеќе земјата треба да биде ставена во изолација, па поради тоа, ќе биде потребен поголем фискален простор за ублажување на рецесијата. Или што би рекол Пјер-Оливије Гуринчас од Универзитетот „Беркли“, Калифорнија: „Израмнувањето на кривата на инфекција неминовно ја прави пострмна кривата на макроекономска рецесија“. Повеќето развиени земји веројатно подолго време ќе забележуваат ниски каматни стапки, така што, и покрај зголемувањето на овој сооднос, долгот треба да остане одржлив. Сепак, ова не може да се констатира за земјите во развој. Дури и во најдобрите времиња, многу од овие земји имаат несигурен пристап до финансии, а ова се далеку од добри времиња (пристапот до меѓународните финансиски пазари е исклучен како што инвеститорите „rush to safety“ кон американски и должнички инструменти издадени од други богати држави). Ваквата поставеност на факторите целосно се рефлектира и врз Република Северна Македонија - кризата ја погоди земјата токму во време кога фискалниот простор е ограничен, а големите отплати на долговите стасуваат во 2020 и 2021 година. Жестокото влошување на економската состојба на главните извозни партнери на државата (речиси 50% од извозот е насочен кон Германија) во комбинација со нарушувањето на вредносните синџири ќе предизвика значително намалување на извозот во 2020 година. Странските компании, како главни извозници, се особено погодени, пред сè, производителите на автомобилски компоненти коишто се соочуваат со запрено производство на автомобили во Германија и нарушувања на увозот од затворањето во Кина.

Дефицитот на тековната сметка ќе биде дополнително проширен и поради падот на тековните трансфери (странските дознаки). Зголемените државни трошења ќе резултираат со повисоки нивоа на дефицит и долг во време на затегнување на финансиските услови. Со други зборови, точно тогаш кога земјите во развој треба да менаџираат со пандемијата, повеќето од нив се соочуваат со ограничен фискален простор и голем јаз во финансирањето. Стандардните препораки во

услови на пад на приходите и проблеми со екстерното финансирање претставуваат комбинација од штедење, девалвација и меѓународна финансиска помош. Но, ова би ги оставило земјите без ресурси за борба со вирусот и без средства за заштита на економијата од штетните ефекти на изолацијата. Поради тоа, некои земји, вклучувајќи ја и нашата, ќе имаат потреба од воспоставување нови приоритети во постојните трошења и заштита на други клучни приоритети, како што е поддршката на ранливата популација (со други зборови, избегнување на непродуктивните трошења за да се канализираат повеќе ресурси во јавното здравство и економските стимуланси за популацијата на која ѝ се најмногу потребни – малите и неформалните бизниси, ранливите и сиромашните, а избегнување на користењето стимуланси кои уште повеќе ги збогатуваат богатите). Но, и во вакви услови, трошоците од кризата се високи, па поради тоа, екстерната поддршка ќе има клучно значење во обидот за справување со кризата. Потребни ќе бидат грантови и заеми, како од меѓународните финансиски институции така и од одделните развиени земји, кои, исто така, треба да ги спасуваат нивните економии. Во суштина, обемот и брзината на економското закрепнување ќе зависат од мерките на економската политика што ќе бидат преземени сега – брзиот одговор е подобар од оној што е перфектен, но бавен. И покрај тоа што се очекува длабока рецесија во многу земји во светот, постои една причина за оптимизам: рецесијата е предизвикана од шок кој доаѓа надвор од економскиот систем, па поради тоа, како што ќе се враќа економската активност на нејзиното претходно ниво, постои веројатност за брзо и силно закрепнување.

Ова би се случило доколку компаниите останат солвентни, работниците се задржат на работните места, а синџирите на снабдување се консолидирани, и покрај ненадејното запирање на економската активност. Сепак, доколку не постои итно дејствување со мерки на политиката за заштита на економијата, изолацијата би можела да предизвика ерозија на нејзиниот потенцијал, забавено закрепнување и перманентна штета за просперитетот на луѓето.

Марјан Ангелески
Рената Петревска-Нечкоска

Заради рестриктивните мерки воведени по појавата на корона вирусот, многу луѓе ширум светот се присилени да останат во своите домови од каде што многу од нив по пат на интернет ги извршуваат своите работните обврски, ги следат наставните процеси и сл. Но, пандемијата не го промени само начинот на работа на луѓето, туку и начинот на користење на своето слободно време преку следење забавни содржини преку интернет. Тукму една од најбрзо растечките светски компании во време на корона пандемијата е американскиот видео стриминг сервис Netflix. Наспроти немирите на финансиските пазари во последниве неколку месеци, компанијата руши нови рекорди како во поглед на нејзината вредност и приходите што ги остварува така и во бројот на нови претплатници. Имено, во првиот квартал оваа година, Netflix забележува нови 15,8 милиони претплатници што преставува најголем раст во историјата на оваа компанија и вкупниот број претплатници сега иснесува околу 182 милиони. Исто така, Netflix во првиот квартал имаше приходи од 5,77 милијарди долари што е за 1,25 милијарди долари повеќе од истиот квартал минатата година. Во однос на пазарната вредност, Netflix успеа да го надмине дури и својот голем ривал Disney. Дали овие трендови ќе продолжат и во иднина, или пак се само последица на најновите случувања не може со сигурност да се процени од оваа перспектива но, во секој случај, уште еднаш се потврдува фактот дека интернетот како медиум продолжува да прави трансформација во сите сфери на општественото живеење. Во продолжение, ќе биде даден краток осврт на оваа компанија како извадок од практикумот по е-бизнис од авторите Марјан Ангелески и Рената Петревска-Нечкоска.

Историја на Netflix

Netflix е водечки интернет сервис за забава во светот со повеќе од 148 милиони членови, во повеќе од 190 држави од светот. Членовите можат да симнуваат ТВ серии, документарни и играни филмови од голем број различни жанрови, и тоа неограничено, во кое било време, од кое било место каде што има интернет конекција. Членовите можат да гледаат и паузираат видео содржини, без да бидат прекинувани со реклами или други обврски. Netflix е основана во Скотс Вали, Калифорнија,

во август 1997 година од страна на Рид Хестингс (Reed Hastings) и Марк Рендолф (Marc Randolph) и двајцата ветерани претприемачи за нови технологии. Иницијално, Netflix бил креиран за изнајмување и продажба на DVD дискови преку интернет. Хестингс дошол на идеја за отворање на Netflix кога платил 40 долари за доцнење на изнајмена VHS касета од филмот Apollo 13. Името Netflix е комбинација од зборовите “Net” изведен од Internet и “Flix” што е скратена верзија од зборот “flicks” којшто е сленг синоним за филм. Оттука, во слободен превод, Netflix значи филм што може да се гледа преку мрежа. Пролетта 1997 година бил воведен DVD форматот на диск на којшто може да се смести копија на филм во резолуција со висок квалитет. Во тоа време биле достапни помалку од 1000 наслови на филмови снимени на DVD диск. Покрај тоа, хардверот, односно DVD читачите биле скапи и ги поседувале релативно мал број лица. Рендолф и Хестингс доаѓаат на идеја да го искористат големиот потенцијал на дисковите и нивната иницијална стратегија била да ја искористат предноста на големината и малата тежина на дисковите, па на евтин начин да ги испорачуваат до корисниците. Компанијата експериментирала со повеќе од 200 различни поштенски пакети, пред да го пронајде поштенскиот пакет со којшто може безбедно да се испрати диск до купувачите. Исто така, тие давале ветување и гаранција дека нарачаните наслови ќе ги има на залиха, бидејќи се обврзувале да купат повеќе од 1000 примероци нови изданија, коишто можело да се резервираат за испорака на денот кога ќе бидат достапни за продажба и дека ќе ги испорачаат во разумен рок. Во април 1998 година Netflix имал 30 вработени и 925 наслови на DVD дискови за изнајмување, што претставува речиси комплетен каталог од DVD дисковите што се во печат. Во почетокот тие наплаќале 4 долари за изнајмување и нуделе намалување за дополнително изнајмен диск, како и 2 долара за поштенски услуги, така што корисниците можеле дискот да го задржат седум дена. Подоцна го промениле моделот и корисниците можеле да го задржат дискот колку долго што сакаат, но ако сакаат да гледаат и изнајмат друг филм, тогаш морале да го вратат стариот. Компанијата добива голем промотивен поттик во септември 1998 година, кога става на располагање 10000 примероци на DVD дискови од сведочењето на претседателот Бил Клинтон во аферата “Моника Левински”. Дисковите се продавале само за две центи, плус 2 долара за достава. Во 1999 година Netflix започнува со понуда на сервис за онлајн членство на интернет. Членовите можеле да изберат филм или ТВ серија од интернет страницата

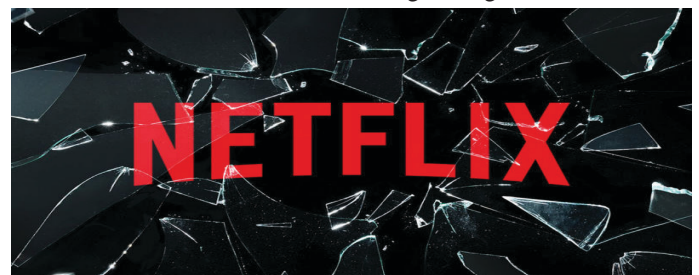
на Netflix. Откако ќе го избереle насловот, истиот во форма на DVD диск, бил испраќан по пошта до потрошувачот заедно со припејд плик за враќање назад, од еден од повеќе од 100 дистрибуциски центри. Членовите, обично, изнајмувале колку што сакаат филмови за месечна претплата, но бројот на изнајмени DVD дискови бил ограничен, според плановите за претплата. Netflix нудел десетици илјади филмски наслови во својот каталог. Со можностите што ги нудел интернетот се менувал и бизнис моделот на Netflix. Па така, во септември 1999 година била промовирана идејата за гледање филмови онлајн за месечна претплата. Но, во почетокот идејата не постигнала голем успех особено заради фактот што за онлајн гледање на филмовите бил потребен голем простор на серверите, кои тогаш можеле да се набават по многу висока цена, но и заради потпишувањето договори за користење права со компаниите што биле продуценти на филмовите, а тоа претставувало не само скапа инвестиција, туку и голем преговарачки потфат.

Netflix бизнис модел

Во 2007 година Netflix започнува да експериментира со нов начин на дистрибуција, фокусирајќи се на видео-стриминг моделот. И покрај тоа што во тоа време сè уште не биле целосно подготвени за овој начин на достава, тие го развиваат моделот што и денес се користи на Netflix. Со растот на брзината на интернетот, пак, компанијата во 2010 година го лансира сервисот “видео на барање” и за кратко време достигнува 16 милиони членови, па за првпат почнува да нуди услуги и надвор од САД. Во 2013 година Netflix започнува бродкастинг на нивната прва оргинална серија “Куќа од карти” (House of Cards), којашто била номинирана деветпати за Emmy награда и трипати била победник. Netflix, денес, како платформа го користи клауд сервисот на Amazon. Во 2012 година Netflix започнува со работа во Европа, а во 2015 година и во Австралија, Нов Зеланд и Јапонија. Веќе во 2016 година сервисот е достапен во повеќе од 190 земји во светот, вклучително и кај нас. Денес Netflix во Македонија нуди 30-дневно бесплатно членство со можност за избор по истекот на бесплатниот период на три различни понуди, и тоа Basic, Standard и Premium по цена од 7,99 евра, 9,99 евра и 11,99 евра месечно, во зависност од изборот на понудата. Според Fortune 500, Netflix е рангиран на 261. место, а според Alexa на 24. место. Според IndieWire, во 2018 година Netflix објавил 82 оригинални филма и 700 нови или лиценцирани програми. Буџетот на содржините на Netflix, во истата година, изнесува неверојатни 13 милијарди американски долари. Во продукција на Netflix е една од најскапите серии на

сите времиња – “The Crown” за којашто само за првата сезона биле потрошени повеќе од 130 милиони долари. Рид Хестингс - еден од основачите на Netflix Рид Хестингс е роден на 8 октомври 1960 година во Бостон Масачусец, САД. Во 1978 година тој го завршува приватното средно училиште Buckingham Browne & Nichols School во Кембриџ, а по завршувањето на средното образование речиси една година продавал правосмукалки од врата-до врата. По средното образование тој се приклучил на Bowdoin College каде што студирал математика. Во 1983 година дипломирал и се приклучува на волонтерската американска програма на САД - Мировниот корпус. Од 1983 до 1985 година предавал математика во средно училиште во Свазиленд што, како што тврди, претставувало драгоцено искуство за него во поттикнувањето на неговите претприемачки вештини и способности за преземање ризик. По враќањето од мисијата во Мировниот корпус, тој се запишува на последипломски студии по компјутерски науки на Стенфорд универзитетот каде што магистрира на област од вештачка интелигенција во 1988 година

До 1991 година тој работел како софтверски програмер во компанијата Adaptive Technology, но неговиот претприемачки дух резултирал со отворање сопствена компанија под името Pure Software (подоцна, во 1996 година таа се спојува со Atria компанијата, формирајќи ја Pure Atria Corporation) во октомври 1991 година, којашто се занимава со производство на производи за разрешување проблеми на софтвер и забележува раpidен раст. Во 1997 година компанијата била преземена од Rational Software за значителна сума пари. Неговото искуство е значаен инпут во неговата претприемачка кариера и, како резултат на соработката со Марк Рендолф, тие ја отвораат Netflix во 1997 година, и тоа како компанија за медија изнајмување по пошта во САД. Хестингс се приклучува на бордот на Microsoft во 2007 година кадешто останува до 2012 година, а исто така бил вклучен во бордот на Facebook од јуни 2011 година Според Forbes, Хестингс е на 504. место на најбогати луѓе во светот со проценето богатство од околу 4 милијарди долари. Тој, исто така, заедно со неговата сопруга, Patty Quillin, се потписници на The Giving Pledge кампањата за

EUvsVirus хакатон и мачатон - борба со корона вирусот на академски начин

Рената Петревска-Нечкоска

Во текот на месеците април и мај, 2020 година, Европската Комисија под покровителство на еврокомесарката Марија Габриел беше домаќин на паневропски хакатон под името #EUvsVirus (<https://www.euvsvirus.org>). Овој настан беше одржан во координација на Европскиот Совет за иновации, во соработка со 27-те земји членки на Европската Унија како и земјите - придружни членки во Хоризонт 2020 и со поддршка на Европскиот парламент, Комитетот на регионите и Европскиот економски и социјален комитет. Настанот имаше за цел да ги поврзе иноваторите, граѓанството, партнерите и инвеститорите низ Европа во правец на развивање на иновативни решенија за предизвици поврзани со корона вирусот. Во идејната фаза (хакатон) над 30.000 учесници од цела Европа но и од сите други континенти, се натпреваруваа во повеќе домени и тоа: здравје и живот, бизнис континуитет, учење и работа на далечина, социјална и политичка кохезија, дигитални финансии и друго, што резултираше со 2.164 иновативни решенија од 40 држави. Критериумите за избор од страна на жири комисијата беа следни: потенцијално влијание, техничка комплексност и новитет, комплетност на прототипот и ефикасност и бизнис план. Вкупно 120 победнички проекти преминаа во фазата на зајакнување и поврзување со партнери, инвеститори, академски и истражувачки центри, институции, општини и мрежи, под името мачатон (matchathon) што се организираше веднаш после хакатонот, а се заокружи на 2 јуни, 2020 година. Проектот EUvsVirus беше организиран на волонтерска основа, како од страна на претставниците на Европската Комисија, така и од страна на учесниците од најразлични профили од академија, бизнис, јавен и граѓански сектор. Настанот во фазата на хакатонот вброи учесници од 141 различни националности, и тоа над 600 волонтери вклучени во организацијата, 2.400 ментори и над 800 партнери. Мачатонот пак, оствари светски рекорд, овозможувајќи им на победничките проекти 2.235 нови релации со партнери од академија, бизнис, државни институции и инвеститори со кои се одржаа над 1.500 состаноци и соработки. За да се обезбеди брз импакт во спасувањето животи и новата нормала за време и по пандемијата, Европскиот совет за иновации ги вклучи победничките проекти во Ковид платформата што претставува финална фаза пред тие решенија да се

реализираат во реалниот живот преку унапредување на борбата со корона вирусот во различни сфери. Во лидерскиот тим на EUvsVirus се вброи и д-р Рената Петревска Нечкоска, доцент на Економскиот факултет-Прилеп, Универзитет „Св. Климент Охридски“ - Битола и постдокторант на Универзитетот Гент во Белгија, и тоа во носечката улога на проектен менаџер за академски и научно-истражувачки институции. Нејзиниот тим, задолжен за градење функционални мостови со академските партнери од Европа и светот, го спроведуваше методот на тактички менаџмент Деница, дизајниран за менаџерска тактика и информациски системи во комплексност, исклучително соодветен за предизвиците на EUvsVirus. Тимот на доц. д-р Петревска-Нечкоска беше „свезден“, што беше истакнато и од координаторот од Европската Комисија г-нот Исидро Лазо Балестерос и генералниот директор на Европската Комисија за истражување и иновации, г-нот Жан-Ерик Паке, соработниците - проектни менаџери, тимовите на победничките проекти, колегите и партнерите во нивните обраќања на свеченото отворање и затворање на настанот, како и во написите во професионалните и социјалните медиуми. Успехот се огледаше во рапидната конфигурација на способности и постапки за да се вклучат повеќе од 150 академски и истражувачки институции од целиот свет, кои понудија повеќе од 370 партнерства за унапредување на проектите за спасување животи. Истражувачкиот сегмент за тактички менаџмент во комплексност, на доц. д-р Рената Петревска-Нечкоска кое веќе неколку години живее на мостот меѓу Универзитетот „Св. Климент Охридски“ Битола и Универзитетот Гент во Белгија, покрај во лидерскиот тим, обезбеди и советодавни услуги на три победнички иновативни проекти, со што ги вброи двата универзитети и како партнери на неповторливиот #EUvsVirus hack/matchathon. Неверојатното искуство во кое сите вклучени колективно го трасираа патот на генерирање идеи и нивно доведување до реализација со агилност, компетентност, иако волонтерски, невидена професионалност и квалитет ќе продолжи со заедница во која ќе се одржат функционални мостовите на партнерство и соработка од мултидисциплинарна природа. На овој начин академијата ќе придонесува со примена на научно-истражувачките и наставно-образовните концепти во реалниот живот, но и со придонес кон науката на менаџмент, информациски системи, виртуелни тимови, мотивација, здравство и подобар квалитет на животот. Нека ова биде само почеток под мотото на сите вклучени во проектот #EUvsVirus „ние поставивме иновативни и вонредни рамки на соработка што треба да се задржат во новата нормала“.

Универзитетска хроника

Елизабета Ангелеска-Атанасоска

Од почетокот на пандемијата, Универзитетот „Св. Климент Охридски“-Битола целосно и со исклучителна одговорност ги спроведува сите мерки, препораки и одлуки од Владата и другите надлежни државни органи поврзани со Корона вирусот. Целокупната координација на Универзитетот со единиците се одвива со доследно, сериозно и одговорно постапување во видоизменети услови, усогласено од страна на Кризен тим на Универзитетот со којшто раководи Ректорот и кризните тимови на единиците. На тој начин, целокупната комуникација се одвива непречено со што е обезбедено точно, навремено и целосно информирање и поврзување меѓу сите чинители во нашата академска заедница. По воведување на вонредните мерки, УКЛО обезбеди континуиран едукативен процес со примена на онлајн наставата за своите студенти. Ректорскиот колегиум во целиот овој период работата ја продолжи на дневна основа, сообразено на мерките и указите од Владата и надлежните служби. На тој начин се овозможи продолжување на активностите и процесите на Универзитетот и единиците во негов состав, со потенцирана лична одговорност кон работата, без да се наруши нормалното функционирање на институцијата. На вонредна седница на Управата, во интерес на студентите извршена е измена на Студентскиот календар и е овозможена реализација на јунската и септемвриската испитна сесија во продолжени рокови. Имено, јунската сесија започна со колоквиумски недели кои се одржуваат во периодот од 1 до 20 јуни, 2020 година, како и една дополнителна колоквиумска недела која ќе се одржи од 17 до 22 август, 2020 година во рамки на септемвриската испитна сесија. Воедно, на студентите на УКЛО им е овозможено со една пријава да можат да полагаат во два термини и на овој начин УКЛО им излегува во пресрет на барањата на студентите. Ваквиот начин на полагање значи дека студентите кои ќе пријават испит во септемвриската испитна сесија ќе имаат можност доколку не го положат испитот во првиот рок да го полагаат и во вториот рок, или самите да одлучат во кој од двата рока ќе го полагаат пријавениот испит. Исто така, со донесувањето на Уредбата од страна на Владата се овозможува и полагање на испитите со физичко присуство на студентите, и исклучително придржување кон протоколите за полагање на безбеден начин. Во оваа универзитетска хроника на УКЛО за истакнување се неколку особено иновативни

пристапи со кои УКЛО и студентите ја демонстрираат својата совесност и одговорност. Во тој контекст, УКЛО започна серијал Корона онлајн дијалози за влијанието на новите предизвици од пандемијата врз повеќе процеси во општеството. Дијалозите се реализираат во функција на новонастаната ситуација и оддржување на духот и мотивот кај студентите и професорите на Универзитетите и со нив, непосредно се остварува влијание во справувањето со новите предизвици и креирањето на јавни политики. Исто така, психолошкото советување на УКЛО како прво од ваков вид во државата, заради вонредноста на состојбата, започна со телефонски советувања за студентите и вработените. Короната послужи и како инспирација студентите да креираат креативно видео со коешто повикаа на дисциплина, но и одговорност кон себе и кон другите „Имај убав ден и седи си дома!“. Мотивирачко и одговорно, членови од Универзитетското студентско собрание на УКЛО со видео клип се обратија до јавноста, но пред се до младите луѓе и своите врсници и предложија начини за кративно исполнување на времето. Врз основа на објавениот повик на Црвениот крст на Р.С. Македонија и Институтот за трансфузиона медицина, со цел обезбедување на крв за оние на кои им е најпотребна во овие тешки времиња на пандемијата беше организирана Националната кампања под мотото „Месец на студенското крводарување“. Во тој контекст, Универзитетското студентско собрание на Универзитетот „Св. Климент Охридски“-Битола организираше онлајн мотивациско предавање и дискусија за значењето од доброволното дарување крв и мотивираноста на студентите како највисок чин на хуманост. Воедно, на својата веб страница и преку Универзитетското радио, УКЛО редовно ги следи и објавува најновите податоци и препораки од Министерството за здравство и одлуките од Владата во врска со Ковид-19.

Моето Еразмус+ искуство

Ангела Митреска

Стандардната рубрика на Еквилибриум наречена „Моето Еразмус+ искуство“ има за цел да ги пренесе личните ставови и искуства на нашите студенти и професори од своите патувања во рамките на програмата Еразмус+. Овој пат, оваа рубрика е малку поинаква затоа што епидемијата на корона вирусот се одрази и врз индивидуалните мобилности. Во продолжение го прекесуваме искуството на нашата студентка

Ангела Митреска од мобилноста на Универзитетот во Фоџа која за жал, мораше да биде прекината. Велат дека секое патување е ново доживување, затоа би сакала да го сподела моето искуство од Еразмус+ мобилноста. Со Еразмус+ програмата и сите можности кои ги нуди се запознав во моите средношколски денови и уште од тогаш знаев дека со сигурност сакам да ја искористам можноста да студирам во една од најубавите држави во светот - Италија. Има една мисла која неодамна ја сретнав и вели: „Доколку Италија би била уметност, сигурно би била уметничко ремек-дело на Микеланџело.“ Својот сон да студирам во Италија го остварив оваа година, со што ја започнав мојата мобилност во градот Фоџа кој се наоѓа во јужниот дел од Италија. Фоџа е релативно мал град, но е прекрасно место затоа што може да се почувствува италијанската култура, а најчесто помалите градови се места каде што најмногу може да се почувствува културата и традицијата на оваа држава. На околу 30 минути од Фоџа се наоѓа Јадранското море со голем број прекрасни плажи, а времето најчесто е сончево и убаво. Исто така, во негова близина се наоѓа и еден од најубавите градови во Италија, а тоа градот Бари. Уште од самиот почеток на предавањата професорите беа толерантни, со големо разбирање и лесно достапни имајќи во предвид дека соработуваат со студенти кои доаѓаат на мобилност од различни држави. Исто така, мобилноста во Италија нуди уште една голема предност, а тоа е можноста да се изучува италијанскиот јазик, за што се организираат посебни часови. По еден месец од започнувањето на мобилноста, вирусот за кој предходните неколку месеци постојано се зборуваше, за жал ја зафати и Италија. Поради појавата на вирусот во Италија и нагло зголемување на бројот на заболени, беа откажани предавањата и сите останати планирани активности од страна на универзитетот, а јас морав да се вратам дома. Колку и да ми беше тешко да ја донесам таа одлука, сепак тоа беше правилен чекор, со оглед на ситуацијата. Исто така, бев со надеж дека ситуацијата ќе се среди за многу краток временски период и јас ќе можам да се вратам за да ја завршам мојата мобилност, со сите мои очекувања и планови. За жал нештата во животот не одат секогаш онака како што планираме, на патот до успехот секогаш има пречки, но тоа не е изговор за да се откажаме од нашите соништа и поставени цели. По враќањето дома, продолжив да ги следам онлајн предавањата на Универзитетот во Фоџа и моментално се спремам за испитите. Во оваа прилика сакам да се заблагодарам координаторот за Еразмус+ мобилности, проф. д-р Татјана Спасеска и на Економскиот факултет-Прилеп

кои во овие најтешки моменти од мојата мобилност, беа мојата најголема поддршка за соочувањето со ситуацијата и тешките одлуки што морав да ги донесам. Сепак, животот подролжува понатаму и мораме да останеме позитивни. Иако бев краток временски период на Универзитетот во Фоџа, јас поминав прекрасно време и запознав прекрасни луѓе од различни држави со кои и денес постојано комуницираме. Драги мои колеги, ве охрабрувам, доколку отсекогаш сте имале желба да студирате во странство да не се двоумите и да ја искористите можноста која ви ја нудатат Економскиот факултет-Прилеп и програмата Еразмус+. На тој начин, освен што имате шанса за образование во Европските земји, исто така, низ целото тоа искуство за време на мобилноста, се градите како личности, запознавате многу нови пријатели и посетувате многу убави места.

Михаил Дивјаоски

Мојата одлука да студирам еден семестар преку програмата Еразмус+ е досега најдобрата одлука која некогаш сум ја донел во животот. Дојдов во Сплит, Хрватска во средината на февруари и за мене претставуваше средба со нов град, нови луѓе, нова култура и нов факултет. Овде сум веќе четири месеци, и сè што можам да кажам е дека се чувствувам како дома.

Епидемијата со корон вирусот која се појави на глобално ниво не ја поштеди Хрватска, ниту пак Сплит, а овој регион, заедно со Загреб беа најмногу погодени, заради што на почетокот сите бевме исплашени. Универзитетите се затворија, предавањата почнаа да се одвиваат онлајн преку платформата Moodle, и сето тоа за нас беше нова и не баш пријатна ситуација. На почетокот бевме околу 110 Еразмус студенти но, моментално сме не повеќе од 80, заради тоа што одреден број колеги одлучија да се вратат во своите земји. Најдобрата работа во целокупната корона криза е што живеам во студентски дом, и цело време имам со кого да го поминувам времето. Во текот на овој период, во ниту еден момент не се почувствував сам затоа што постојано сум опкружен со интересни луѓе со кои се дружиме.

Моментално ситуацијата во Хрватска во однос на епидемијата е многу подобрена, и веќе една недела нема нови случаи, додека од вкупно околу 2400 заразени, активни се уште 15 случаи. Рестрикциите се целосно намалени, клубовите се отворија од пред две недели, и конечно ни е дозволено да имаме Еразмус искуство какво што требаше да имаме од почетокот на семестарот. За сето време предавањата се одвиваа на англиски јазик, и бев пријатно изненаден од совршената организираност на Универзитетот. Професорите се цело време достапни за нас, а особено внимание посветуваат на Еразмус студентите. Најдобриот дел од целото искуство е што има локална ESN организација (Erasmus Student Network) чија цел е токму грижата за Еразмус студентите а особено за социјалниот дел од престојот. Исто така, многу корисно за студентите е што Министерството за образование на Хрватска издава т.н. x-card (иксица) која на секои 15 дена се полни со 450

куни (околу 3700 денари) што служат за исхрана во менза.

Се надевам дека со овој текст ќе мотивирам и други колеги да се одлучат да реализираат Еразмус+ мобилност, затоа што претставува драгоцено искуство за целиот живот. Доколку некои колеги имаат било какви прашања, или сеуште се двоумат за ваков чекор, слободно можат да ме контактираат. Исто така, би сакал да ја искористам оваа прилика да се заблагодарам на Еразмус+ канцеларијата при Универзитетот „Св. Климент Охридски“-Битола и Економскиот факултет-Прилеп кои несебично помогнаа во реализирањето на мојата Еразмус+ мобилност.

Стратегијата за комплексни проблеми на Харвард

Рената Петревска-Нечкоска

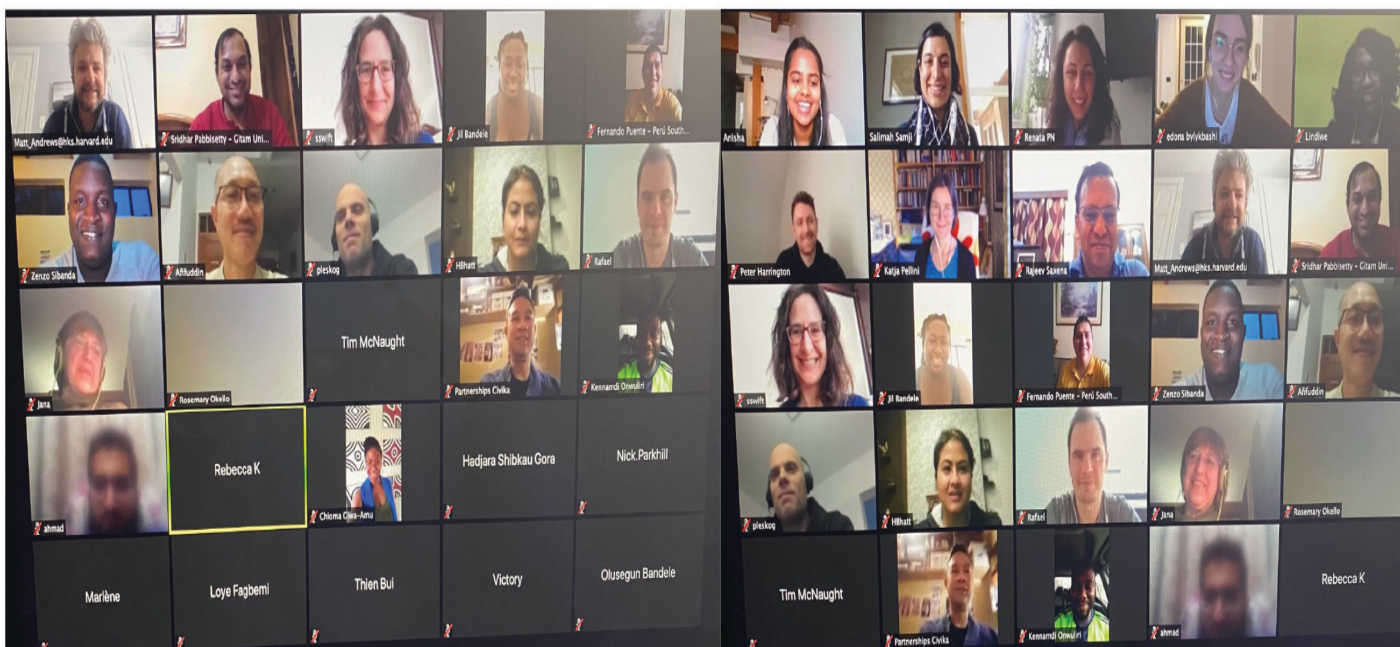
Универзитетот Харвард, преку Центарот за интернационален развој и програмата Градење на државни капацитети, во периодот од март до јуни, 2020 година, ги активираше своите алумни од програмата Problem Driven Iterative Adaptation - PDIA во серија на состаноци “Public Leadership Through Crisis” (Државно лидерство во кризи) чијашто цел беше да се помогне во управувањето

со државите и системите во кризни периоди и комплексни проблеми, како што е пандемијата од корона вирусот. На онлајн состаноците со работен наслов “Caring for others in uncertain times” (Грижа за другите во времиња на неизвесност), доц. д-р Рената Петревска-Нечкоска пред советниците од Центарот за меѓународна соработка, професорот Мет Ендрјуз, директорката Салима Самци, и алумните од 87 различни држави од сите континенти, ги презентираше состојбите во државата и дискутираше за начините како стратегијата за комплексни проблеми ПДИА може да се примени во унапредување на состојбите во борбата со пандемијата.

Алумни мрежата на PDIA вклучува 1.264 професионалци од 87 земји од светот и одржува

постојани релации и соработки на различни нивоа, споделувајќи искуства и знаења. Во овој контекст, доц. д-р Рената Петревска-Нечкоска ги предводеше студентите Михаела Огненовска, Дамјан Чкатроски и Мартин Трајковски во зимскиот семестар од академската 2017/18 година со проектот за стратегија и тактика за унапредување на влошувањето на загадувањето на воздухот во Западен Балкан кој ја инкорпорираше стратегијата за комплексност ПДИА и методот за тактички менаџмент Деница. Алумни мрежата во овој период за прв пат го издаде и првиот број на своето списание, во чиј издавачки одбор е и доц. д-р Рената Петревска-Нечкоска, со кое се следи, промовира и унапредува контекстуалната примена на ПДИА стратегијата во различни држави во светот.

Harvard PDIA global Community of Practice from 87 countries, bringing closer together - alumni & CID BSC advisors - to assist each other

Препорачуваме

Мери Бошкоска

Фикции кои ја предвидоа реалноста

Дали научната фантастика ја предвидува иднината или таа само ги инспирира идните откритија? Ова е прашањето коешто често си го поставуваме кога читаме или гледаме некои литературни или филмски остварувања. Денес, реалноста може да биде почудна од фикцијата, но уште почудно е кога нечија фикција ќе стане реалност. Имено, многу писатели, режисери, продуценти на некој начин успеаја да „предвидат“ како ќе изгледа реалноста. Меѓу многуте книжевни дела би ги спомнала „1984“ најдоброто дело на англискиот автор Џорџ Орвел кој ни ја открива кошмарната визија за еден тоталитарен режим, го претскажа модерниот живот и го предвиде „големиот брат“, како и масовното надгледување. Маја Лунд во „Историја на пчелите“ преку спојување на минатото, сегашноста и иднината успеа да го вознемири светот со мрачното предупредување за неизбежната судбината на планетата ако дозволиме пчелите да изумрат како вид.

Епидемиите и болестите, коишто со векови му задавале проблеми на човештвото се преточени во фиктивни приказни во коишто има доволно преклопување со тековните настани за да се запрашаме, на некој начин, авторите успеале да ја предвидат моменталната пандемија. На почетокот од пандемијата, на интернет беа споделувани делови од романот „Очи на темнината“ од авторот Дин Кунц. Имено, авторот пишува токму за опасниот вирус Вухан-400 кој ги напаѓа белите дробови, а се споменува и Вухан којшто се смета за епицентар на епидемијата на корона вирусот.

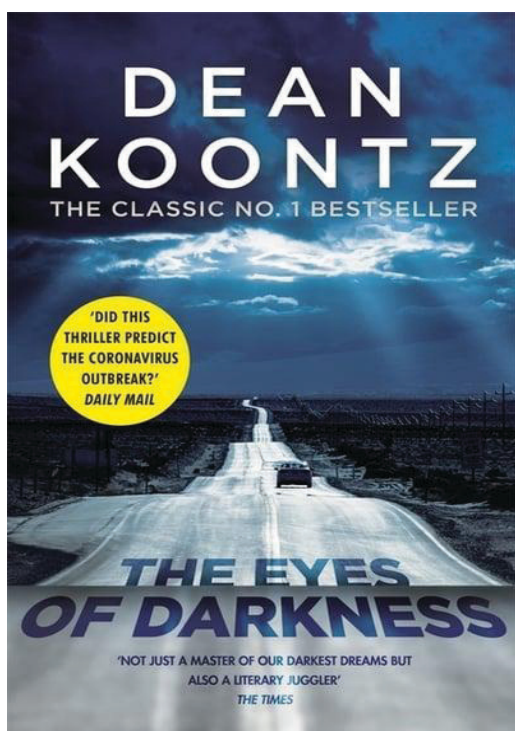
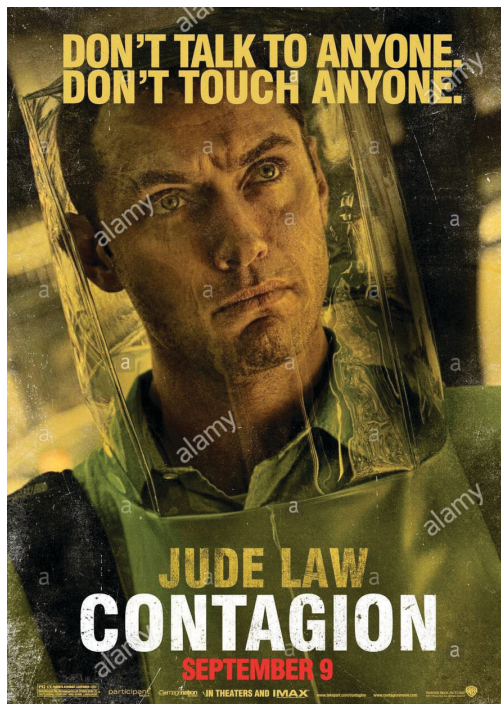
Сепак, според азискиот портал Mashable, разликите помеѓу вистинските настани и заплетот во книгата се големи. Во трилерот објавен во 1981 година, постојат големи разлики помеѓу вистинскиот вирус што започна од Вухан и оној опишан во романот. Вухан-400 е развиен како биолошко оружје со цел да ги убие сите луѓе на Земјата, со стапка на смртност од 100% и со исклучително краток период на инкубација

од четири часа. Уште поинтересно е тоа што во првичното издание на неговиот роман вирусот го нарекол Горки-400 и потекнувал од Советскиот Сојуз. Писателот го променил изворот на вирусот во Кина дури по падот на Советскиот Сојуз, така што вирусот го преименувал во Вухан-400, но само во изданија што излегле по 1989 година.

Пандемиите често пати претставуваат инспиративна тема за многу филмски продуценти и режисери. Така, глобалната пандемија со корона вирусот ја зголеми популарноста на акциониот трилер „Зараза“ од 2011 на Стивен Содерберг и тоа заради неверојатната сличност со актуелната пандемија. Иако, дејството во филмот претставува комбинација на научна фантастика и научни факти сепак, многу потсетува на моменталната состојба со корона вирусот во светот иако, за разлика од вирусот од филмот, реалната состојба не е толку драматична.

Филмот го следи обидот на меѓународниот тим на научници да се справат со епидемијата на фиктивниот смртоносен вирус МЕВ-1, којшто убива меѓу 25 и 30% од заразените. Девојката Beth Emhoff, која ја глуми Gwyneth Paltrow, се враќа во САД од службено патување во Кина со симптоми на вирус и само два дена подоцна умира во просторијата за итни случаи. Наскоро, и други луѓе почнуваат да ги чувствуваат истите мистериозни симптоми: кашлица, треска, напади, крварење во мозокот... и конечно - смрт. Состојбата во Минеаполис, Чикаго, Лондон, Париз, Токио и Хонг Конг станува драматична. Така, со геометриска прогресија еден случај води до четири, потоа на шеснаесет, потоа на неколку стотици и илјадници, а инфекцијата се шири преку границите благодарение на безбројните меѓучовечки контакти што се случуваат секој ден. Во услови на глобална закана од новиот вирус луѓето се борат да се заштитат себеси и своите најблиски. Во една ваква ситуација, блогерот Jude Law тврди дека јавноста не е свесна за вистината за тоа што всушност се случува со што предизвикува епидемија на параноја и страв заразна исто толку колку што е заразен и самиот вирус. Во американските центри за контрола и превенција на болести, истражувачите се обидуваат да го разбијат кодот на единствениот биолошки патоген што постојано мутира. Како што расте епидемија,

Светската здравствена заедница брза да пронајде вакцина и да ја контролира паниката што се шири побрзо од самиот вирус. Девет години по објавувањето, „Зараза“ стана филм du jour во време кога светот се справува со многу реална болест предизвикана од Ковид-19 вирусот од кој се заразија над 6 милиони луѓе, во повеќе од 200 земји во светот.

Економисти - Оптимисти во време на Коронавирус

Тогаш кога конечно ни успеа да бидеме активни и на полето на студирање, но и на вмрежување, помагање, креирање, токму тогаш, се случи прекин на сé. Моравме да се прилагодиме, и делови од сето тоа да ги пренесеме во виртуелниот свет. Откривме нови видови како да се издржи и надмине ситуација особено тешка кога си млад, бидејќи животот не е замислен да бидеш ограничен, туку слободен во мислата, духот и телото. Дружбите ги заменивме со индивидуални прошетки, цогирање, планинарење, велосипедизам... додека интелектуалните предизвици ги врамивме во прозорци на компјутерскиот екран. Во продолжение се неколку оригинални и креативни творби од економистите - оптимисти во време на пандемија, прикажани хронолошки како што се соочувавме со корона вирусот, координирани од доц. д-р Рената Петревска-Нечкоска.

Што е нормално?

Неше Вранчевска

If you are always trying to be normal, you will never know how amazing you can be – „Во овие денови кога имате слободно време за самите себеси трудете се да бидете различни од другите луѓе, односно свои, оригинални. Не бидете ко секој/а. Никогаш нема да ги знаете последиците без да пробате. Денес, многумина се плашат да се однесуваат како што се чувствуваат но никогаш не е касно додека живеете под небото. Не наштетувајте, помагајте си себе си и на другите, подобрувајте, создавајте, креирајте со љубов!“

Факултетот којшто недостига

Христијан Насевски

Инспиративна порака: “Трчав. Ме застапа на кратко, да ми каже дека верува во нас и не чека. А да, рече да останеме здрави!”

Деловна комуникација во време на пандемија
Мартина Крстевска

Деловната комуникација е комплексен феномен кој е присутен во секојдневното опстојување и честопати подлежи на пречки од различна природа. Негувањето ефективни вештини за деловно комуницирање значи подобрени меѓусебни односи и подобрена меѓусебна соработка. Во поновата историја, во светот забележани се голем број епидемии и пандемии. Од вирусот Зика, разни видови на грип (птичји, свински), ебола, па сè до корона вирус. Како и за секој настан што влијае на јавноста, соодветната подготовка е клучна за

да се избегнат пречки во основните активности што може да ги постави пандемијата. Во кризните ситуации, најдобро на дело се гледа емоционалната интелигенција на луѓето, бидејќи е многу важно сите инволвирани да дадат најдобро од себе за да ги разберат ставовите на останатите. Во време на корона вирус, размената на информации мора да биде беспрекорна, иако често тоа е тешко остварливо, истата треба да е аргументирана, со релевантни информации од доверливи извори и да биде поткрепена со факти, а не да се темели на озборувања. И секако, да остави простор за надеж дека од ова ќе излеземе помудри и поблагородни жители на оваа планета!

Тоалетна во корона (Зарази се со оптимизам)

Шеговито видео што го адресира очекуваното т.н. панично купување на залихи од основни намирници за живот, особено на почетокот на пандемијата (YouTube видео)

#SediSiDoma Ivana Surladzioska Mimi GavRiloska Katerina Shuleska Katerina Nikoloska Martina Krstevska Renata PN & Noela (Ou.Elpidia Karamandi Bitola)

<https://www.youtube.com/watch...>

YOUTUBE.COM

Toaletna vo korona HQ (zarazi se so optimizam)

Optimistic perception of the toilet paper accumulation due to pandemic...

Управување со промени во време на пандемија Христина Гелевска

Постојано учиме за непредвидливите сили на природата. Светот се соочи со многу кризи. Корона вирусот е новата светска криза која ќе има големи последици врз популацијата и нејзиниот развој. Во оваа криза не треба да се применуваат само медицински совети, туку и социолошки. Не е лесно сега да се биде оптимист и постојано да се гледа на позитивната страна на животот, но, со малку пракса и ментален тренинг, тоа е можно.

„Не читајте за да противречите, ниту да го примите за готово она што го пишува, туку за да одмерите и расудите за тоа што сте го прочитале”

-Бекон-

Доста моќна порака, зар не?

Суштински, живееме со заблудата дека моќта е еден недостижен идеал. Празнината меѓу тебе и огледалото, наречена заблуда е вечен корона вирус. Фројдовски кажано, моќта е како „санта мраз”. Аналогно на тоа, се наметнува потребата од појава на акцелераторот кој ќе ја извлече на површина. Си го поставуваш прашањето, што се јавува во својство на потребниот „акцелератор”?

Одговорот е повеќе од познат. Животот е *јинг јанг* - какво семе ќе избереш, таков плод ќе добиеш. Во склоп на овој динамичен еквилибриум, двете сили се јавуваат истовремено, ако едната ја нема тогаш и другата треба да ја нема, бидејќи останува празнина. Не ја спроведувај пропагандата на окупаторот дека живот е само стазата полна со орхидеја. Главната поента е тоа што секој од нас ја поседува моќта стеблото на животни проблеми да го трансформира во стебло на животни цели. А, животните цели се она што не одржува во игра (de facto) живот.

За крај, не заборавај, во тебе е светлината на илјада сонца и блесокот на созвездието во мракот!

Лидија Георгина Илиева,

Студент на постдипломски студии при Економскиот Факултет - Прилеп

Мими Гаврилоска

Драг човеку,

Земјотреси, поплави, пожари беа само мали знаци кои природата ни ги испраќаше, еден вид криптирани пораки кои ние не успеавме да ги дешифрираме навремено, паднавме и

**Менаџмент
на човечки
ресурси
Ментор:
Проф. д-р
Љупчо
Печијарески**

на последниот тест, на најтешкиот колоквиум, па сега еве не, на испитот за којшто никој не беше подготвен. Дојде ненајавен без да закаже термин или ден, испитот на животот, воедно и порака од природата со име Коронавирус. Но, немаме нареден испитен рок за поправање на грешките.

Неподготвени, во постојана брканица со животот, како планинар без компас, а со многу посакувани дестинации, постојано сакајќи да постигнеме се, им даваме и сè уште им даваме вредност на работи кои и не се толку значајни заборавајќи на нашите најблиски, личностите кои биле до нас и кога не сме им оставале простор, занемарувајќи го здравјето, замижувајќи на сигналите на природата која како непотрошлива сила ни даваше се што ќе побараме, успеавме да удриме во санта мраз – како онаа што успеа да го сруши и „Титаник“ – инженерското чудо на човекот.

**Есеј – Како да
се живее со
КОРОНАВИРУСОТ**

Коронавирусот нè мрдна од шините, сите од сопствените, зависи од тоа кој каде тргна, а на сите заедно ни ги смачка вагоните. Пред нас ни ги сервира само животот и здравјето кои во овој момент се наоѓаат на врвот. Ни ги отвори очите за вистинските вредности, за вредностите кои одамна требало да бидат наш приоритет. Како да не полеа со кофа ладна вода. Се стресуваме и се будиме, како од кома.

**Време на
пандемија
30 Март 2020,
Прилеп,
Планета Земја**

Нашиот мозок почнува поразлично да работи, посмирено, без брзање, со повеќе мудрост. Почнува да мисли на сосем други работи кои веројатно сме ги подзаборавиле како што се грижата за другиот, сочувството, нашето здравје и здравјето на нашите најблиски. И да, оваа болна ситуација не тера да почнеме да размислуваме за сите оние работи кои биле пред нашиот нос, само требало да ги отвориме очите малку поубаво. Колку само ни било потребно да испиеме едно кафе со пријателите, колку само ни значел џагорот по улиците и насмеаните лица на луѓето, едноставно многу ми недостига животот, оној на кој бевме навикнати.

Но, ако погледнеме од другата страна би виделе дека природата живна само затоа што човекот замре. Таа ни испрати порака, силна порака, а Ковид 19 како да е нејзин сојузник, оружје, предупредување или казна.

Единствената корист од сето ова е освестувањето, свртување кон себе. И искрено се надевам дека ќе не помрдне од местата на кои бевме стационирани, дека ќе ни даде нови насоки во животот кои ќе бидат посветли и поубави.

На крајот на краиштата видиците сами си ги одбираме и пејзажите сами си ги цртаме.

Ако еден ги прекрши правилата, сите ќе страдаме!

Се ќе помине! И вируси, и грипови, и паники, и стравови,... Тажно е само што мора да чекаме нешто да се случи за да сватиме колку сме кривки, колку ни е потребна грижа и љубов, колку понекогаш зборот и прегратката знаат да бидат лековити. Затоа бидете со луѓето кои ги сакате, гушнете ги, кажете им колку ви значат, јавете им се на роднините, на пријателите колку само да им кажете дека се грижите за нив. Се ќе биде добро. Се ќе помине. Само љубовта нека остане. Засекогаш!

**Економски
Факултет
-Прилеп**

Т 'га за округ

*Длабок здив как да си земам
и в наши страни да си преледам
На убај места јас да си идам
да видам Пелистер, Битола да видам
да видам дал луѓето и тамо
дома седат тажно како и вамо.*

*Тук е затворено и сидови м' обвиват
и син екран лице покрива
зум, фејсбук, инстаграм, твитер,
сал доктори и полиција
новинари, политичка тенденција
а в душата немир и мисли темни.*

*Не, ја не можам овде да седам,
Не, ја нејќам корони да гледам
Дајте ми ведрина ја да си имам
на убај места пак да си идам.*

*Дајте ми округ мој да си имам
да видам Економски, колеги,
професори да видам.*

*Тамо насмевка греит душата
и кафе – мирис мисли разбрква
тамо луѓето - природна сила
со радост и раскош ги украсила*

*Пелистер гледаш белеит
ил си од молика Баба темнеит
поле загледаш ил планина
сегде божева је убавина.*

*Тамо по срце
Со другари да бидам,
Сонце да зајдвит
ја да уживам.*

Стојаноски Ѓорѓијан

(авторот, економист-оптимист опејува носталгија за едно друго време, за две исти места - Битола ил Прилеп, во минатото ил иднината - но никако во сегашноста)

Побарајте ги луѓето, искажете ги вашите чувства. Но во исто време, бори се, стани, насмеј се, надевај се. Само остани во движење, бидејќи ако застанеш ќе ти застане и целиот живот.

Георгина Брмбеска

Ќе го надминеме ова заедно

Во изминативе неколку недели нашите животи драстично се променија. Сите ние поминуваме низ тежок период. Загрижени сме како ќе се одвива оваа цела ситуација за нашето здравје, некој за своите работни места, за претпријатија. Не можиме да ги правиме нештата што претходно сме ги правеле, не можиме да се гледаме со нашите пријатели со кои претходно сме ги споделувале нашите проблеми. Повеќе од јасно е, дека оваа криза не влијае само на нашиот секојдневен живот, туку и на нашето ментално здравје.

Во ред е да чувствуваме страв, и во ред е да бидиме ранливи. Сите ние, поминуваме низ едно исто. Она што треба да го знаеме е дека, без разлика што нашето секојдневие се промени, ние не сме сами и не треба да останеме сами во овие тешки денови. **Побарајте ги луѓето** на кои **им верувате и ги сакате**, разговарајте со нив, за вашите проблеми и потешкотии.

Искажете ги вашите чувства доколку не се чувствувате добро, искажете ги и споделете ги вашите стравови и не дозволувајте да ги задржите тие работи во себе. **Но во исто време бидете тука и вие за вашите пријатели**, но не заборавајќи да им се јавите и кажете дека и вие сте загрижени за нив. Затоа ако поминувате низ лавиринтите на овие тешки моменти побарајте некого, на пример вашиот родител, пријател на кого **ќе му го разубавите денот и ќе му предизвикате насмевка** на неговото лице, или јавете се на броевите за психолошка поддршка.

Бори се и кога мислиш дека губиш, **стани** и кога силата ти ја снемуга, **насмеј се** додека солзите ти навираат, **надевај се** и кога надеж нема. **Само остани во движење бидејќи ако застанеш ќе ти застане и целиот живот. Не плаши се!**

Ќе го надминеме ова заедно!

Ментор: Проф. д-р Љупчо Печијарески

Менаџмент на човечки ресурси

Економски факултет - Прилеп

Прилепски бранители 143
тел: 048 427 020
факс: 048 426 927
e-mail eccfp@uklo.edu.mk
www.eccfp.uklo.edu.mk